

ΣΤΑΥΡΟΣ ΓΟΥΛΟΥΛΗΣ
Δρ. ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

**«ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΥ»:
Μύηση καί Μαρτυρία τοῦ ἐκ Δάρδας Ἡπειροῦ
μυτροπολίτη Λαρίσης
(† 17 Σεπτεμβρίου 1821) (Β΄ Μέρους: Σχόλια)***

2. «Βίος Ἀμαρτωλοῦ»: Δράμα καί Ἱστορία

Ὁ «Βίος τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου» πού συνέγραψε ὁ συνεργάτης τοῦ μυτροπολίτη ἱεροδιάκονος Ἰγνάτιος περιγράφει, μέ σύγχρονους ὅρους, μία «ἱστορία ἀνθρώπινης ἀνάδυσης», πῶς ἓνα παιδί ἀπό μακρινό χωριό, μοναχογιός σχετικά εὐπορης πολυμελοῦς οἰκογένειας, μέ φιλοδοξίες γιά ἀστική σταδιοδρομία, ἐν τέλει στρατεύθηκε ὑπέρ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀσκοῦσε τά καθήκοντά του μέ πνεῦμα καλῆς συνεργασίας πρὸς τίς Ὀθωμανικές Ἀρχές, ἀπό τίς ὁποῖες ἀπαιτοῦσε τόν σεβασμό πρὸς τοὺς ἰσχύοντες θεσμούς τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ τὴν κατ'οἰκονομίαν ὑποχώρηση πού ἔκανε στό ζήτημα τοῦ ἐπισκόπου Σταγῶν, χωρὶς ὅμως ἔκπτωση ἀρχῶν. Ἀπόδειξη εἶναι ὅτι στό τέλος ἐπανόρθωσε τὴν κανονικὴ τάξη.

Τὸ περιεχόμενο τοῦ «Βίου» ἀναφέρεται στή διαμάχη τοῦ μυτροπολίτη πρὸς τόν Ἀλῆ πασά καί τόν προστατευόμενό του Ἄνθιμο, τόν ὁποῖο ὁ Ἀλβανός δυνάστης ἐπέβαλε ὡς ἐπίσκοπο Σταγῶν. Στὴν ἀρχὴ εἶχε ἰσορροπημένη σχέση μέ τόν Ἀλῆ πασά, ἀλλὰ ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐκεῖνος τόν ὑποχρέωσε στὴν ἀντικατάσταση ἐπισκόπου, ἄρχισε μία περίοδος ἔντασης στίς σχέσεις τους. Ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι ὁ Ἀλῆ κίνησε δίωξη ἐναντίον τοῦ Πολυκάρπου, ὁ ὁποῖος κατέφυγε στὴν Κων/πολη, ὅπου τὸ Πατριαρχεῖο τόν

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ Α΄ Μέρους: Σταῦρος Γουλούλης, «Βίος τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου» (βιογραφία), *Ἀχιλλίου Πόλις*, 4, Νοέμβριος 2020, σσ. 205-226.

ἀπέσυρε ἀπὸ μητροπολίτη Λαρίσης. Ἀγωνίσθηκε ἕως ἐσχάτων πρὸς τὸ καθεστὼς τοῦ Ἀλῆ, στὴν πράξη αὐθαίρετο καὶ ἔκνομο, τὸ ὁποῖο ἐξουδετερώθηκε μὲ τὴ συμβολὴ τοῦ μητροπολίτη, πού ἀποκαταστάθηκε πάλι στὴ Λάρισα. Πλὴν ὅμως ὁ Δράμαλης, μὲ ἀφορμὴ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση πού ἔφτασε καὶ στὴ Θεσσαλία, τὸν ἀποκεφάλισε¹.

Ὁ «Βίος» συντάχθηκε κάτω ἀπὸ πολὺ δύσκολες συνθήκες ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Πολυκάρπου (17/29 Σεπ. 1821). Μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ, ὅπως ἔχει προτείνει ὁ Σπύρος Ζέγκος, στὰ 1821², γιὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: α) Ἐνῶ ἡ διαμάχη τοῦ Πολυκάρπου μὲ τὸν Ἀλῆ πασά εἶναι τὸ κύριο θέμα τοῦ «Βίου», δὲν ἀναφέρεται τὸ τέλος τοῦ στὰ Ἰωάννινα (τέλη Ἰανουαρίου 1822). Ὁμοίως καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, ἡ ὁποία φούντωσε τὸ 1822, ὅταν διαλύθηκε ἡ στρατιὰ τοῦ Δράμαλη καὶ ὁ ἴδιος πέθανε στίς 26 Ὀκτωβρίου, εἶναι ὡς νὰ μὴ συνέβη β) Δὲν ὑπάρχει μητροπολίτης Λαρίσης. Ὁ διάδοχος Κύριλλος πού ζοῦσε στὴ Ματαράγκα (Καρδίτσας), στὸ κέντρο τῆς Θεσσαλίας, ἀπεβίωσε λίγο ἀργότερα, ὅπως καὶ ὁ ἐπόμενος (Δαμασκινός). γ) Δὲν ἀναφέρονται ἄλλες ἐξελίξεις στὴ Λάρισα, μὲ πῶς σημαντικὴ ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλίου πού ἀπογυμνώθηκε τὴν ἡμέρα τῆς θανάτωσης τοῦ Πολυκάρπου, ἐνῶ στίς 12 Ἰουνίου 1822 μετατρέπεται σὲ ὄπλοστάσιο καὶ πυριτιδαποθήκη, ἀφοῦ τότε ἀναχώρησε ὁ Δράμαλης γιὰ τὴ Νότια Ἑλλάδα, ὅπου οἱ πολεμικὲς ἀνάγκες αὐξάνονταν, ἔχοντας βάσι ἀνεφοδιασμοῦ τὴ Λάρισα³. Ἐφόσον ὁ Δράμαλης παρέμεινε στὴ Θεσσαλία μέχρι τὰ μέσα 1822, ὁ «Βίος» μπορεῖ νὰ μὴ συζητήθηκε δημόσια. Τόπος συγγραφῆς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ Τύρναβος, ἐναλλακτικὴ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως Λαρίσης⁴.

¹Ὁ «Βίος» ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν ἱερέα Σπύρο Ζέγκο, *Βιογραφία τοῦ Πολυκάρπου τοῦ Δαρδαίου μητροπολίτου Λαρίσης κατατομηθέντος ὑπὸ Μαχμούτ-πασά τῷ 1821. Σύντομος περιγραφή τῆς Δάρδας μετὰ εἰκόνων*, Ἐν Ἀθίνας, τύποις I. Βάρτσου, 1927, ἀπὸ τὸ μοναδικὸ χειρόγραφο πού ὑπῆρχε στὴ μονὴ τῆς μετανοίας τοῦ συγγραφέα Ἰγνατίου, τῆ μονὴ Ἁγίου Νικολάου Βοβοστίτσης Κορυτσᾶς.

²Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Γιακουμῆς, παν. καθηγητὴς στα Τίρανα, μοῦ μετέφερε τὴν πληροφορία ὅτι τὸ χειρόγραφο τὸ ἀναζήτησε καὶ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἐντοπισθεῖ ἀκόμη τουλάχιστον σὲ ἴδιωμα πού ἐλέγχει τὸ κράτος τῆς Ἀλβανίας.

³Σπύρος Ζέγκος, ὁ.π., σσ. 9, 56. Σταυρὸς Γουλούλης, «*Βίος τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου*», ὁ.π., σσ. 205-206.

⁴Ὁ καθηδρικός ναὸς τῆς Λαρίσας θὰ ἐπαναλειτουργήσει τὸν Μάρτιο τοῦ 1826 καὶ θὰ παραμείνει στοὺς Χριστιανούς μὲ ἐξαίρεση τὸ διάστημα 10 Ἀπριλίου ἕως 22 Ἰουνίου 1827, βλ. Θεόδ. Παλιούγκας, *Ἡ Λάρισα κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν*, τόμ. Α', 197.

⁵Ἡ κριτικὴ πού κάνει στὸν Δράμαλη, ἐάν ἦταν παρὼν στὴ Λάρισα, πιθανόν ἐνεῖχε κινδύνους γιὰ τὸν ἴδιο, ὅποτε εἶναι ἀμφίβολο ἂν γράφικε στὴν πόλη, ὅπου ἡ Μητρόπολη εἶχε ἄλωθε. Στὸν

Ἡ ταχύτητα μέ τήν ὁποία συντάχθηκε ἐξηγεῖ τήν ἰδιαίτερη φόρτιση τοῦ συντάκτη του νά παρουσιάσει νοήματα καί ὄχι γνώσεις μέσω συρραφῆς προβαλλόμενων γεγονότων, ὅπου βέβαια δέν λέγονται ὅλα, σέ ἕνα σχετικά μικρό καί ἐντελῶς ἰδιαίτερο κείμενο, στό τέλος μιᾶς ἀπό αἰῶνες ἐξελικτικῆς πορείας τοῦ ἀγιολογικοῦ βιογραφικοῦ κειμένου. Ἡ γλώσσα διατυπώνεται μέ τήν κλασική συναξαριακή τῆς Ἐκκλησίας, ἐμπλουτισμένη ὁμως μέ διαλόγους ἀποδιδόμενους μέ δημώδεις λέξεις καί ἐκφράσεις, ἀκόμη καί ἀγοραῖες, καί δῆ εἰς βάρος τοῦ μητροπολίτη, μέχρι καί τά «σπαστά ἑλληνικά» ἐνός Ἀλβανοῦ, ὅπως τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἡ χρήση τουρκικῶν καί ἄλβανικῶν. Ἡ λεπτή αἴσθησις χιοῦμορ, ἡ ἐλαφρά σάτιρα, ἰσορροπεῖ τήν ἔνταση καί δραματικότητα τῆς διήγησις. Ὁ συγγραφέας δέν ἀποτείνεται ἀκριβῶς σέ ἐκκλησιασμο, ἀλλά στόν ἀστικό, μεταπρατικό καί πολυγλωσσο κόσμο Λάρισας καί Τυρνάβου. Ὡστόσο παραμένει λιτό κείμενο, περιορισμένο σέ ἔκταση, ὅπως οἱ Βίοι ἁγίων καί ὄχι τά λογοτεχνικά ἔργα, στά ὁποῖα πλησιάζει ὡς ἐνδιάμεσο μεταξύ ἀγιογραφίας καί λογοτεχνίας, χωρίς νά παύει νά εἶναι **μυθικό κείμενο στά ὄρια μεταξύ Ἱστορίας καί Τέχνης**. Ἀκριβῶς στόν ἐνδιάμεσο χῶρο καλύπτεται ὅ,τι δέν εἶναι δυνατόν νά διατυπωθεῖ ἐλεύθερα γιά τά πραγματικά συμβάντα.

Ὁ γενικός χαρακτήρας τοῦ ἔργου συνενώνει Βίο ἁγίου, καλύπτοντας ὅλα τά γεγονότα ἀπό τή γέννησι ἕως τήν κοίμησίν του, καί ταυτόχρονα Μαρτύριο, ἰδιαίτερα αὐτό πού ἀναπτύχθηκε στους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας⁵. Στήν περίπτωση Πολυκάρπου ἡ καταγραφή γίνεται ἀπό αὐτόπτη μάρτυρα πού γνωρίζει τίς ἀπόψεις τοῦ ἴδιου, κι ὅπου δέν εἶναι παρών, λαμβάνει μαρτυρίες τρίτων⁶. Τίποτα δέν εἶναι αἰόλο.

Τυρνάβο ὁ Πολυκάρπος εἶχε τόπο διαμονῆς τή Μονί Ἁγίου Ἀθανασίου, βλ. *Σπύρος Ζέγκος*, σ. 52. Ἐκεῖ ἀναφέρεται ὅτι ὁ Δράμαλης ἀνέβαλε λίγο τήν ἐκτέλεση τοῦ Πολυκάρπου ἐπειδή: «*τοῦ ἦτον ἠμποδισμένον νά στείλῃ εἰς τόν Τυρνάβον, εἰς τό μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου νά λάβῃ τά εἰδίσματά του*». Τίποτα δέν ἀποκλείει νά συντάχθηκε σέ ἄλλο μέρος, ἀκόμη καί στή Λάρισα.

⁵ Συνθῆκες καταγραφῆς τῶν κειμένων α) Καταγράφονταν ἀπό αὐτόπτες μάρτυρες οἱ τελευταῖες στιγμές τοῦ Μάρτυρα μέ τή διάσωσι τῆς σοροῦ του, β) γράφονταν συναξάρια ὡς μέρη ἀκολουθιῶν, γ) ἐντάσσονταν τά μαρτυρολόγια σέ εἰδικές συλλογές, βλ. Σταῦρος Γριμάνης, «Συμβολή στή μικρασιατική ἀγιολογία: Οἱ νεομάρτυρες τῆς Σμύρνης», *Δελτίον Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* 17, 299-320, 303-304, ὅπου βιβλιογραφία. Γιά ἀνάλογη σύνταξη Μαρτυρίων τῶν παλαιῶν Μαρτύρων βλ. Παν. Χρήστου, *Ἑλληνική Πατρολογία*, τόμ. Β' *Περίοδος διωγμῶν*, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 457 κ.έ.

⁶ Ἀπόψεις ἐκφράζον στόν «Βίο» οἱ: μητροπολίτης Ἄρτας καί μετέπειτα Ἐφέσου, ἐπίσκοπος Δέρκων Γρηγόριος, πρῶν Λαρίσις Διονύσιος καί μετέπειτα Ἐφέσου, πατριάρχης Γρηγόριος Ε' ἀλλά καί σχόλια πού ἔκαναν κοσμικοί: τσαούσης Ὀσμάν («μπειλίς»), μουλᾶς (ἐξαιρετικός «ἄνθρωπος»), ὁ ὁποῖος τόν θεωρεῖ φίλο, ἡ τά ὅσα μετέφεραν οἱ καπετάνιοι Ἀναστάσιος Ζαρκάδας καί Διαμαντίς Στουρνάρας, ὁ ἀνώνυμος λευκατῆς στόν Πνιεό.

Τό γιατί έπειγόταν ό συγγραφέας, άμεσος συνεργάτης τοῦ τιμωμένου, νά παρουσιάσει τόν «Βίο», αίτία θά ἦταν μία προσπάθεια άμεσης άποκατάστασης τῆς μνήμης του, π.χ. στό μνημόσυνό του, έφόσον δέν ὑπῆρχε δυνατότητα νά χρησιμοποιεῖτο ό «Βίος» λειτουργικῶς τούς μῆνες μετά τή θανάτωση τοῦ Πολυκάρπου, μέ τό πού εἶχαν κατασχεθεῖ τά πάντα ἀπό τή Μητρόπολη. Σοβαρός λόγος, ανάγκη, θά ἦταν νά τεκμηριωθεῖ καλή ἔξωθεν μαρτυρία τῶν Χριστιανῶν, Λαρισαίων καί ἄλλων Θεσσαλῶν, γιά τόν μητροπολίτη τους, ἀφοῦ ἐξαίρεται ό ένοποιητικός ρόλος του στήν Ἐκκλησία καί τό κράτος. Τό έπειγον, λοιπόν, ἦταν νά μὴν ὑπάρξουν αντίποινα, πού θά συνέβαιναν σίγουρα, ἂν δραπέτευε ό Πολυκαρπος, ὅπως τό λέγει ό ἴδιος, ὅταν τοῦ τό πρότειναν. Πρίν ἀπό πενήντα χρόνια, στά Ὁρλωφικά, οἱ Ὄθωμανοί εἶχαν πυρπολήσει τόν Ἅγιο Ἀχίλλιο, ἐνῶ φόνευαν Χριστιανούς τῆς πόλης, διμεύοντας τίς περιουσίες τους⁷.

Τό τραγικό αὐτό γεγονός πού συγκλόνησε τή Λάρισα καί τή Θεσσαλία, Ἑλλήνες καί Τούρκους, καταγράφεται ἀπό τόν συγγραφέα Ἰγνάτιο στό τέλος τοῦ «Βίου» τό Σάββατο 17 Σεπτεμβρίου (Ἰουλιανό ἡμερολόγιο) ἢ 29 Σεπ. μέ τό Γρηγοριανό ἡμερολόγιο. Ἡ ἀντιστοιχία μέ τό σεληνιακό καί μεταβλητό μουσουλμανικό ἔτος εἶναι ἡ 2η μηνός Μουχαρέμ, πρώτου μῆνα τοῦ νέου ἔτους ἐγίρας 1237⁸. Ἡ 1η Μουχαρέμ καί ταυτόχρονα Τζουμά (Παρασκευή, ἡμέρα εἰρήνης, ἀργίας) εἶναι ἡ Πρωτοχρονιά. Ὁ Δράμαλης, ἔχοντας ἔγκλειστο τόν Πολυκαρπο ἀπό τίς ἀρχές τοῦ θέρους, θά συμμετεῖχε στή διπλή ἐορτή, καί μί θέλοντας νά προβεῖ στή θανάτωση σέ ἡμέρα εἰρήνης καί ἀργίας, τήν τέλεσε τήν ἐπόμενη μέρα. Ἡ ἐπιλογή δηλαδή τῆς πρώτης ἡμέρας μετά τήν Πρωτοχρονιά ἔχει τυπική σημασία, συνδέεται ἀναπόσπαστα μέ αὐτή. Ἔτσι ἀναδύεται ἓνα ιδιαίτερο γεγονός, συνδυασμός πρωτοχρονιάς καί ἀνθρώπινου θύματος, θέμα μέ πανάρχαιες καταβολές. Δέν διαπιστώνεται ὅμως στό Ὄθωμανικό κράτος ιδιαίτερη προτίμηση τῶν ἐκτελέσεων τήν περίοδο τῆς πρωτοχρονιάς, προφανῶς ἀποτελεῖ ἐπιλογή τοῦ Δράμαλη. Ἐλλείπει ἄλλων πληροφοριῶν, κρίνοντας μόνον ἀπό τό γεγονός ὑπάρχουν δύο προοπτικές γιά τήν ἐκτέλεση: α) ἂν θεωροῦσε ὅτι ἔκλεινε ό ἐποχικός κύκλος τῆς χρονιάς ἐκείνης (1821), ἀφοῦ ἡ δράση τοῦ στρατοῦ εἶναι ἀπό ἀνοιξη ἕως φθινόπωρο, θά ἔπρεπε νά γίνει τήν τελευταία ἡμέρα

⁷ Θεόδωρος Παλιούγκας, *Ἡ Λάρισα κατά τήν τουρκοκρατία (1423-1881)*, τόμ. Α΄, Δῆμος Λάρισας, Λάρισα, 1996, σ. 61.

⁸ Γιά τούς σχετικούς πίνακες βλ. στό διαδίκτυο «Ἡμερολογιακός μετατροπέας coinsmania». Ὁ μῆνας Μουχαρέμ εἶναι μετά τόν μῆνα Ραμαντάν ὁ δεύτερος ἱερός μῆνας.

του παλαιού έτους⁹ β) έφόσον στους έπόμενους μήνες θά γινόταν προετοιμασία γιά στρατιωτική επέμβαση στην Πελοπόννησο, θά ήταν σαν να άρχιζε περίοδο πολεμικής προετοιμασίας στό ίδιο έτος έγγραφας 1237, θέτοντας την άρχή του δικού του προγράμματος στον έπερχόμενο γενικό πόλεμο. Καί στίς δύο περιπτώσεις ήταν σαν να τελούσε **ένα είδος τελετουργικής θανάτωσης καταδικασμένου ή συμβολισμού ένταγμένου σε πρόγραμμα, δηλώνοντας την «άπαρχή»** του στρατιωτικού οργανογράμματος. Θά έδειχνε όμοιοπαθητικά πρωτίστως στους στρατιώτες τή σοβαρότητα του νέου έγχειρήματος.

Η λεπτομέρεια αυτή άποσιωπάται, αφού δέν άφορά στή χριστιανική κοινότητα. Όμως παρέμεινε διάχυτη στην άτμόσφαιρα τής μουσουλμανικής στην πλειοψηφία Λάρισας και φαίνεται να συντελεί τά μέγιστα στή σύλληψη του ιδιαίτερου έργου: α) έντάσσεται στην κατηγορία έργων δραματικής τέχνης σχετικών με έορτές έποχικής πρωτοχρονιάς, όπως συμβαίνει με τό κατά Ιωάννην ευαγγέλιο, τό όποιο άποτελεί πρότυπο του έργου του Ιγνατίου και θά δειχθεί στή συνέχεια. Στην ουσία είναι μία πανανθρώπινη παράδοση, πού άγγίζει την καρδιά του μυστηρίου τής Έκκλησίας, την υπέρτατη αυτο-Θυσία του Χριστού (με έπιλογή Του, ύπακοή στον Θεό Πατέρα), θυσιασθέντος ως άμνου την ήμέρα τής σφαγής των Άμνων, σε μία έποχική πρωτοχρονιά την άνοιξη, στό Πάσχα β) μεταφέρεται ή θεώρηση του καταδικασθέντος μητροπολίτη στή λογική των άπαιτήσεων τής στρατιωτικής ζωής.

Η άγιογραφική και ταυτόχρονα στρατιωτική σύλληψη του «Βίου» με τίς βιοματικές προεκτάσεις της γίνεται άφορμή γιά τή συγγραφή δράματος με προδιαγραφές μεγάλης τέχνης. Δέν περιορίζεται στην μικρή άστική κοινότητα πού τό παράγει, αλλά γίνεται άνάγνωσμα πού μπορεί να διαβαστεί και από άλλες κοινότητες μιας πολύγλωσσης κοινωνίας, χωρισμένης σε millet.

Τό κινούν αίτιο στην εξέλιξη τής πλοκής, τό νομοκανονικό ζήτημα πού προκάλεσε ή τακτική του Ανθίμου επί έξι χρόνια (1815-1821), άρχίζει ως άσυμβατότητα δύο πρώην συνεργατών, πιθανόν και συντοπιτών, και τροφοδοτείται με την ύπαναχώρηση (οικονομία) του Πολυκάρπου σε ένα θεσμικό θέμα (άντικατάσταση έπισκόπου χωρίς λόγο), γίνεται μία διαπροσωπική σύγκρουση πού ένισχύεται στό ταραγμένο ιστορικό περι-

⁹ Θά ήταν ένα είδος κάθαρσης του στρατού (armilustrium), από έικρεμότητες.

βάλλον από πολιτικές ἑντριγκες μέχρι πολεμικά γεγονότα. Τό θετικό τέλος, ἡ ἀποκατάσταση τῆς κανονικῆς τάξεως, εἶναι προσωρινό, ἡ κατάληξη εἶναι τραγική, ὁ ἀποκεφαλισμός τοῦ μητροπολίτη Λαρίσης.

Ἡ ἐξέλιξη τῆς πλοκῆς ὀρίζεται σέ δύο ἐπίπεδα, ἕνα πρῶτο ἐκκλησιαστικό (Α), σύγκρουση τοῦ Πολυκάρπου μέ τόν ἐπίσκοπο Ἄνθιμο, καί ἕνα δεύτερο (Β) πολιτικό, τή σύγκρουση τοῦ μητροπολίτη μέ τό σύστημα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πού καταλήγει σέ σύγκρουση μέ τό ὀθωμανικό πρὸς τό Ὀρθόδοξο μιλλέτ, τήν περίοδο τῆς ἐναρξῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

1. Ἡ ἀρχή εἶναι ὁ διάλογος μέ τόν Ἀλῆ πασᾶ, στόν ὅποιο εἶχε καταφύγει ὁ Ἄνθιμος, ἀφοῦ εἶχε ἤδη ἐκδιωχθεῖ ἀπό τή Μητρόπολη Λαρίσης γιά κάποιο πρόβλημα ὡς πρωτοσύγκελλος τοῦ Πολυκάρπου. Ὁ Ἀλῆ θέλει νά τόν ἐπιβάλλει στή θέση ἄλλου ἐν ἐνεργείᾳ ἐπισκόπου Σταγῶν, τοῦ Ἀμβροσίου, ὁ Πολύκαρπος ἀρνεῖται, ἐκδιώκεται ἀναξιοπρεπῶς ἀπό τό γραφεῖο τοῦ Ἀλῆ, πλὴν ὅμως συμβιβάζεται καί τόν χειροτονεῖ κατ' οἰκονομίαν 2. Ἐπιτείνεται ἡ διάσταση στή χειροτονία μέ ἔντονο διάλογο, ὅπου ὁ Πολύκαρπος τόν χαρακτηρίζει «ἀνάξιο», γιά νά τοῦ ἀπαντήσει ὁ Ἄνθιμος «Εἶναι ἄξιος ὁ Ἀλῆ πασάς!». Ἄβυσσος τούς χωρίζει πλέον, κακό προμύνημα 3. Γίνεται ὀριστική ἡ σύγκρουση, ὅταν ὁ Ἄνθιμος ἐμφανίζεται στή Λάρισα, στή Μητρόπολη, «ἐπάσχιζε νά πάρῃ κανένα δῶρον δι' αὐτόν κατὰ τήν συνήθειαν τῶν νεοχειροτονημένων», ἀλλά ὁ Πολύκαρπος, πού δέν δεχόταν οὔτε τό δῶρο του (!), διέταξε νά ἐκδιωχθεῖ βίαια 4. Ἐπιδεινώνεται ἡ κατάσταση μέ τήν καταγγελία τοῦ Ἀνθίμου, ὅταν ὑποβάλλει τεχνιέντως στόν Ἀλῆ πασᾶ ὅτι «στή Λάρισα Ἀλλῆς εἶναι ὁ δεσπότης»! 5. Ἡ σύγκρουση μεταφέρεται στήν Κων/πολη, ὅπου δραπετεύει ὁ Πολύκαρπος καί ἀπό ὅπου συνέδραμε στήν καθαίρεση τοῦ Ἀλῆ ἀπό τήν ἐξουσία. Μέσω τοῦ Πασόμπεν, Ὀθωμανοῦ Λαρισαίου, καταγγέλλει τίς αὐθαιρεσίες του, ἔτσι ὥστε μαζί μέ τό ὄλο κατηγορητήριο, νά συμβάλει στήν κάθαρση, ἐνῶ μέ τή «θριαμβική» ἐπιστροφή του τόν πολεμᾶ μέχρι πτώσεως μέ τήν ἀποστολή τοπικῶν στήν Ἠπειρο ἀρματολῶν καπετάνιων, αὐτούς πού ἔλεγχε προηγουμένως ὁ Ἀλῆ. 6. Ὁ Ἄνθιμος, πού ἔχει ἐγκαταλείψει πλέον τόν ἐκτός νόμου Ἀλῆ πασᾶ, προσχωρεῖ στόν Δράμαλη καί τοῦ ζητᾶ νά τόν «συμφιλιώσει» μέ τόν Πολύκαρπο. Ἐκεῖνος τό ζητᾶ μέ ἐπιστολή «ἐάν μέ ἀγαπᾶς νά φιλιωθῆς μέ τόν δεσπότην Καλαμπάκας καί ὅ,τι θέλεις πάρε του», ἀλλά συμβαίνει τό ἀντίθετο, παύεται ἀπό ἐπίσκοπος Σταγῶν, ἀφοῦ ἡ πτώση τοῦ Ἀλῆ τόν συμπαρασύρει 7. Αὐτή ὅμως εἶναι καί ἡ μοιραία πράξη τοῦ Πολυκάρπου. Ὁ Δράμαλης, χολωμένος γιά τήν ἀσύμβατη στόν δικό του τρόπο συμπεριφορά τοῦ Πολυκάρπου,

τόν καταδικάζει. Τό θύμα αποδέχεται τή μοίρα του, παίρνει ἐπάνω του τή σουλτανική ἀνταπόδοση στήν Ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων: «ἄς γίνω θυσία διά τόν σουλτάνον καί διά τούς Χριστιανούς». Γίνεται ἐξίλαστήριο θύμα, ἀντί νά σκοτωθοῦν ἄλλοι Χριστιανοί.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ ἔμφαση στή διαφορὰ πού ἐμφανίζουν στή συμπεριφορὰ καί στούς χαρακτήρες οἱ δύο ἥρωες, Πολύκαρπος Δαρδιώτης καί Ἄνθιμος Ντούρντας, παλαιοί συνεργάτες καί ἴσως παλαιοί φίλοι – ἄν καί δέν ἀναφέρεται στόν «Βίο» ἡ ἐνδεχόμενη καταγωγή τοῦ Ἄνθιμου ἀπό τή Δάρδα/Ντάρντα¹⁰. Ὅσο πιά αὐθόρμητος καί μαχητικός ἐμφανίζεται ὁ πρῶτος, τόσο συστηματικός καί ὑποτακτικός ὁ δεύτερος. Ὁ μητροπολίτης πρῶτος ὑφίσταται προσηλακισμούς καί διώξεις (π.χ. σύρεται χωρίς ράσο στούς δρόμους τοῦ Τυρνάβου, φυλακίζεται κ.ο.κ.). Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ἡ ὑποβάθμιση πού συγκεντρώνει ὁ τίτλος «δεσπότης»¹¹. [Πρβλ. *Α΄ Κορ.* 4.13: «ὡς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περιήρημα»]. Ἀντίθετα, ὁ ὑφιστάμενός του προσαρμόζεται στό καθεστώς, ἐκφραζόμενος κατά κόρον μέ τήν ὀθωμανική διοικητική ὀρολογία ἢ κολακεύει καί μεταφέρει πληροφορίες, δείγμα ἀλλοτρίωσης.

Μία «ὑπηρεσιακί» ὑπόθεση χωρίς ἄλλες προεκτάσεις τροφοδοτεῖ μέ τήν προσπάθεια τοῦ Ἄνθιμου νά «φιλιωθεῖ μέ τόν Πολύκαρπο» μία συνεχῶς αὔξανόμενη ἔνταση. Ἔτσι, ἕνα διοικητικό θέμα ἀποκαλύπτει τή σύγκρουση δύο κόσμων: ὁ παλαιός ὀθωμανικός (τῶν Ἀλῆ καί Δράμαλη) πού θέλει νά τηρεῖται ἡ βουλή τοῦ ἡγεμόνα πέρα ἀπό ὄρια καί νόμους καί ὁ νέος μι-

¹⁰ Εὐχαριστῶ τόν κ. Γρηγόριο Μανόπουλο γιά τήν πληροφορία ὅτι ἡ οἰκογένεια Ντούρντα ἢ Τοῦρτα εἶναι ἀπό τίς παλαιότερες στά Ἰωάννινα. Ἐφόσον ἡ ἀδελφή του Ἄνθιμου ἦταν στόν οἶκο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πρέπει στά τέλη 18ου-ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. νά ἦταν ἡδη ἀστική οἰκογένεια. Ὁ Ἄνθιμος σύμφωνα μέ τόν ἱερομόναχο Ἰγνάτιο διέμενε στή Νῆσο τῶν Ἰωαννίνων. Τό ὁμοίχον μπορεῖ νά δείχνει σχέση τῆς οἰκογένειας αὐτῆς μέ τή Δάρδα/Ντάρντα.. Πρβλ. Σταῦρος Γουλοῦλης, «*Βίος τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου*», 216. Εἶναι σύνηθες νά δίδεται τό ὄνομα τῆς πατρίδας ὡς ἐπίθετο (πέρα ἀπό τή συνήθεια νά ἀποδίδεται μέ παραγωγική κατάληξη, -ιώτης, -ιάνος, κ.λπ. Π.χ. ἀπό τό χωριό καταγωγῆς: Σαμαρίνας, Ἀβέλλας (Ἀβδέλλας), Γκούρας, ἢ πόλεως: Λοιδορικής, Νεγρεπόντης ἢ καί Χαλκίδης, Λαρίσης, Τρικάλης, Καλαμπάκας, Καραφέριας (Βέροια) κ.ο.κ. Σέ μυθικά ὀνόματα Ἀντιστασιακῶν τοῦ Β΄ ΠΠ: Κόζιακας, Ἀμάρμπεης, Κίσσαβος κ.ο.κ. (ἀπό ὀνόματα ὀρέων ὅπου ἔμειναν ἀρχηγοί ἀνταρτῶν).

¹¹ Σπρος Ζέγκος, 33: «*Σῆκου μπρέ γιεζίτ... τρέχει μαζί μέ τόν Τοῦρνον εἰς τά σοκάκια τῆς πόλεως...*» (Τύρναβος)... (Βελίς): «*Μπρέ δεσπότη πῶς ἐτόλμισες... δέν ἤξεύρεις πῶς παιδεύω ἐγώ τούς ποιούντας τά τοιαῦτα.*», σ. 35: «*Ὁρέ μπύρο (=γιός), τοῦ λέγει...*» (ὁ Ἀλῆ), σ. 36: «*θυμώνει ὁ Ἀλῆς καί τόν ἔβγαλεν ἔξω...*». «*Ἐ μπρέ μπύρο δεσπότη ἦλθες εἰς τάς φρένας σου... (διότι ἡμεῖς οἱ Ἀλβανοί κατοῦν σκεπτόμεθα).*», σ. 37: «*Ἐ μορέ δεσπότη...ἔκαμες τό κέφι μου...*», σ. 38 (Ἄνθιμος): «*Ἀλῆ πασάς, ἄν εἶναι, εἶναι εἰς τήν Λάρισαν ὁ δεσπότης.*» (Ἀλῆ): «*νά μοῦ φέρεις αὐτόν τόν κερατά τόν δεσπότην.*», σ. 39: «*Ἄχ τοῦ λέγει ὁ Σαντίκ μοῦ τό ἔπαιξες ὀρέ δεσπότη...*».

τροπολίτης πού θέλει τιμή, αξιοπρέπεια, γνήσιο ἐκκλησιαστικό ἦθος. Δέν ἦταν σέ θέση, ιδίως ὁ Δράμαλης, νά συλλάβουν τό εἶδος τοῦ προβλήματος, ὅτι ὁ Πολύκαρπος ἀποκαθιστοῦσε κάτι πού τόν βασάνιζε χρόνια, ἐπαναφέροντας στό τέλος τήν τάξη, πατάσσοντας τήν ὕβρη. Ἡ ἐκδοχή τοῦ Δράμαλη ἀποκαλύπτοντας ἐμπάθεια ἐνδείκνυται σέ ἕνα δραματικό ἔργο τέχνης, ὅπου οἱ πρωταγωνιστές συγκρούονται ἕως θανάτου, τώρα μάλιστα γιά πνευματικές ἀξίες πού ἡ μιά μεριά ὑπερασπίζεται καί ἡ ἄλλη δέν κατανοεῖ.

Ὁ συγγραφέας χειρίζεται μέ εἰλικρίνεια τήν ὑπόθεση. Δέν κρύβει ὅτι ἀπό νέος ὁ Πολύκαρπος εἶχε καλή σχέση μέ τόν Ἀλῆ πασά. Στήν πρώτη ἐθιμοτυπική επίσκεψη ἔγινε δεκτός μέ μεγάλες τιμές, ἀκόμη καί στή δεύτερη επίσκεψη¹². Προβαίνει σέ ἀκαριαία ἀντίδραση πρὸς τό ἴδιο τό «γραφεῖο» τοῦ δυνάστη γιά τό θέμα τοῦ ἐπισκόπου Σταγῶν, ἀποβάλλοντας ἄφοβα τήν παλαιόθεν εὐνοια, ἀλλά στήν οὐσία τό κοσμικό παρελθόν του ἀπό νέος, ὅταν ἄρχιζε σπουδές, μέ συστάσεις ἀπό τόν ἴδιο τόν Ἀλῆ πασά¹³. «Ἀλβανός» ὢν, ἐξοικειώνεται ἀλλά καί δέν διστάζει νά διαφωνεῖ κάθετα μέ Ἀλβανούς (Ἀλῆ, Δράμαλης κ.ά.).

Ἡ τέχνη τοῦ συγγραφέα διεισδύει καί σέ ἕνα τρίτο (Γ) ἐπίπεδο, ψυχολογικό-ὕπαρξιακό, πιθανῶς ἀπό ἐπίδραση ἀπό τή ρομαντική λογοτεχνία τῆς ἐποχῆς μέ τήν ἔξαρση τῶν συναισθημάτων τῶν ἡρώων, τήν ἐρωτική ἢ πνευματική φύση τους. Παρουσιάζεται τό κίνητρο τῆς σύγκρουσης. Ὁ Ἀλῆ κινεῖται λόγω τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀνθίμου μέ τήν ὁποία ἦταν συνδεδεμένος (γιά τόν Ἰωάννη Κωλέττη καί τούς ἄλλους Χριστιανούς συμβούλους λειτουργοῦσε πλέον ὁ ἄγραφος νόμος τοῦ γυναικωνίτη)¹⁴. Ἀντίθετα, ὁ Πολύκαρπος ἀπαντᾷ στόν Ἀλῆ ὅτι ἡ σχέση τοῦ ἐπισκόπου μέ τήν ἐπισκοπή του εἶναι γαμική-πνευματική, κανείς δέν μπορεῖ νά τόν χωρίσει. Τό ἴδιο ὑποστήριξε καί στόν πατριάρχη Γρηγόριο Ε΄ στήν Κων/πολη, ὅταν τοῦ εἶπε νά παραιτηθεῖ ἀπό τή Λάρισα¹⁵. Στό τέλος, ἐπομένως, ἡ σύγκρουση ἐξελλίσσεται σέ ὑπαρξιακή μέσα σέ ἕναν ἀπειλούμενο λόγω ἐπαναστάσεως

¹² Σπύρος Ζέγκος, σ. 31: «...τόν ἐδέχθη μέ καλὴν ἐπιδεξίωσιν ὡς Ἀλβανόν. μάλιστα τόν ἐκάθισεν ἀνώτερον τοῦ τότε Ἰωαννῶν Γαβριήλ». σ. 35: «...ἐγὼ σέ ἀγαπῶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους δεσποτάδες...».

¹³ Σταῦρος Γουλούλης, «Βίος τοῦ Ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου», σσ. 206, 211-212.

¹⁴ Σπύρος Ζέγκος, 34-36: «ἡ ὑπόθεσις ἐμπῆκε εἰς τὸν γυναικωνίτην».

¹⁵ Σπύρος Ζέγκος, 35: «ἔκανα ἄλλον δεσπότην ἐκεῖ (ἐπισκοπὴ Σταγῶν), καί σέ μιά γυναίκα δέν ἔμπορῶ νά βάλω δύο ἀνδρες». σ. 43-44: «Ἐγὼ ἀπὸ τὴν πρώτη μου γυναίκα (Μητροπόλη Λαρίσης) χέρι δέν τραβῶ». Τὴν ἴδια θέση ὑποστήριξε στόν Η. Holland, ὅ.π., 261. Βλ. Σταῦρος Γουλούλης, «Βίος τοῦ Ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου», σσ. 218-219.

κόσμο. Ὁ κεντρικός ἥρωας σταδιακά φτάνει στό σημείο νά συνειδητοποιεῖ ἀπόλυτα γιατί ἀποφασίζει νά δώσει τή ζωή του. Δημιουργεῖται ἕνα δράμα πού ἐντάσσεται σέ ποιητική λογική, αὐτή πού ἐκφράζει ἡ «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλῆ καί ἄλλοι ἀρχαιοελληνικοί ἢ σεξπηρικοί δραματικοί ἥρωες γιά νά ἐξαρθεῖ τό πνευματικό γεγονός, ἡ μάχη τοῦ Καλοῦ μέ τό Κακό, ἀλλά καί ἡ μεταβολή τῆς «τύχης». Πρωτίστως ὁμως μιμεῖται τό παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀντιμάχεται ὁ αὐθόρμητος «Ἀλβανός» μητροπολίτης μέ τόν ἐκτός κανονικῆς τάξεως ὑφιστάμενό του, εὐνοημένον ἀπό τόν παραγοντισμό. Ἡ ἐντεχνη δραματική σύλληψη εἶναι σπάνιο στοιχεῖο στήν κλασική ἀγιογραφία.

Ἡ γενική εἰκόνα πάντως ἑνός διαμαρτυρόμενου ἐπισκόπου μέ ἔντονη προσωπικότητα, πραγματικοῦ πολεμιστῆ, ὅπως ἀξιοποιεῖ καί ἀπατεῖ ἕνα ἔργο κοσμικό τέχνης, ὄχι ὁμως ἐκτός ὁρίων ἐκκλησιαστικοῦ ἤθους, δέν συνάδει μέ τήν εἰκόνα πού παραθέτει ὁ περιηγητής H. Holland, δηλαδή τοῦ ἥρεμου ἀλλά ἐπιβλητικοῦ ἀτόμου, τοῦ ποιμενάρχη πού καθιλώνει τήν κοινωμία τῆς Λάρισας, δίνει καταφύγιο στους πνευματικούς ἄνδρες τῆς, ὅπως ὁ λόγιος ἱατρός Ἰωάννης Βηλαράς. Οὔτε ἀκόμη μέ τίς κανονικές ὑπηρεσιακές σχέσεις πού εἶχε μέ τόν ὑφιστάμενό του ἐπίσκοπο Ἄνθιμο¹⁶.

Ὁ συγγραφέας ὁμως ἔχει ἐπίγνωση ὅτι γράφει ἕνα ἐγκωμιαστικό (ἀγιογραφικό) ἀλλά μέ τρόπο ἀπόλυτα συμβατό μέ τίς ἀνάγκες ἱστορικοῦ ἔργου, χρησιμοποιεῖ τήν ἀγιογραφική παράδοση γιά νά ἐξάρει ἕνα ἱερό πλέον πρόσωπο, ἕναν ἀγωνιστή ὄχι μέ στενή ἔννοια τῆς Πίστεως ἀλλά τῆς Ὁρθόδοξης ἐκκλησιολογίας, ἐφόσον αὐτοθυσιάζεται ὡς ἐπίσκοπος. Ὁ ἥρωας μέ τό πρότυπο τοῦ Χριστοῦ λειτουργεῖ ὑπέρ τῆς σωτηρίας τῶν Χριστιανῶν τῆς Λάρισας, τυπικά ὑπέρ τοῦ σουλτάνου καί τῆς εἰρήνης.

Ἡ ὑψηλή θεολογική σύλληψη τοῦ κειμένου μέσω τῆς τέχνης θέτει ζήτημα ποιά εἶναι ἡ **ἱστορική ἀξιοπιστία τοῦ ἔργου**. Ὁ συγγραφέας γιά νά καλύψει ἕνα εἰδικό θέμα (διένεξη Πολυκάρπου-Ἀνθίμου) τό ἀναδεικνύει σέ μεῖζον, τό προβάλλει ὡς τήν πραγματική αἰτία τῆς θανάτωσής του, πού γι' αὐτόν μᾶλλον δέν διαφέρει ἀπό Μαρτύριο. Πρωτεῦον ζήτημα εἶναι τί γνώριζε ὁ ἱεροδιάκονος Ἰγνάτιος ἀπό τόν «πολιτικό», ἐπιηρεαζόμενο ἀπό

¹⁶ Henry Holland, *Ταξίδι στή Μακεδονία καί Θεσσαλία*, μετάφραση Γιώργος Καραβίτης, πρόλογος-ἐπιμέλεια Τάσου Βουρνά, Ἐκδόσεις Ἄφων Τολίδη, Ἀθήνα 1989 [Λονδίνο 1815], 105 κ.έ. Πρβλ. Σταῦρος Γουλούλης, «*Βίος τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου*», σσ. 215, 217 (Γιά τίς τυπικές σχέσεις μέ τόν Ἄνθιμο).

τά κοσμικά Πολύκαρπο, ὁ ὁποῖος νεώτατος προωθήθηκε ὅπως τὸ ζήτησε κοντὰ στὴν πατρίδα τοῦ Δάρδα, χάρι καὶ στὴν καλὴ μαρτυρία τῶν γερόντων ἱεραρχῶν, καὶ τὴν ὅποια ἐπιρροή τῆς φαναριώτικης οἰκογένειας Μουρούζη¹⁷. Ὡς ποιὸ βαθμὸ ὁ Ἰγνάτιος γνωρίζει λεπτομέρειες γιὰ τὸ τί σκεπτόταν ὁ δεσπότης του σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ στὸ πατριαρχεῖο καὶ τὴν πολιτικὴ του γιὰ τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν τοῦ ὑπόδουλου γένους ἢ γιὰ τὶς πολεμικὲς ἐξελίξεις τοῦ 1821;

Ὁ συγγραφέας ὡς ἱεροδιάκονος, πιθανόν νέο ἄτομο, δημιουργῶντας ἔργο μὲ εἰδικὲς προδιαγραφές, δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀπόλυτα ἀκριβῆ ἱστορικὴ διάσταση μερικῶν γεγονότων, ἢ τουλάχιστον δὲν ἀξιολογεῖ τὰ γεγονότα ὅπως ἓνας Ἱστορικός, ἐφόσον κάτι τέτοιο δὲν σημαίνει κάτι γιὰ τὸν τιμῶμενο. Τὸ κείμενό του ἔχει ὅρια, εἶναι λιτό, περιορισμένο σὲ ἔκταση, Μπορεῖ νὰ ἐνδίδει στὸν ὑποκειμενισμό ὡς πρὸς τὴν παράθεση τῶν γεγονότων ἢ τὴν ἀξιολόγησή τους, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀδυναμία. Ἔχει ζήσει κοντὰ σὲ ἓναν σημαντικὸ ἄνθρωπο, γνωρίζει τὶς προθέσεις του, τὴν πολιτεία του. Σὲ γενικὲς γραμμὲς ἀποδίδει σωστὰ ὅσα γεγονότα ἔζησε ἢ διηγήσεις πού ἄκουσε ἀπὸ τὸν μπροπολίτη ὡς ἄμεσος συνεργάτης του ἢ ἀπὸ ἄλλους. Μερικὲς ὅμως πληροφορίες του εἶναι συγκεχυμένες. Παραδείγματα: 1. Πρὶν ἐκλεγεῖ ὁ Ἀμβρόσιος ἐπίσκοπος Σταγῶν (ὁ ὁποῖος ἀπομακρύνθηκε μὲ ἀπαίτηση τοῦ Ἀλῆ πασᾶ), θεωρεῖ ὅτι ὑπῆρξε ὁ Ἀβέρκιος, ἐνῶ ἦταν ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Γαβριὴλ (12.04.1808-2.10.1815)¹⁸ 2. Θεωρεῖ ὅτι ὁ Ἀμβρόσιος εἶναι Σάμιος, προφανῶς ἐπειδὴ μετέβη στὴ συνέχεια στὴ Σάμο¹⁹ 3. Ἀναφέρει κάποιον Χουσεῖν πασᾶ Γιαβανάζογλου, ὁ ὁποῖος εἶχε ὀρισθεῖ ὑπεύθυνος στὴν ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀντικαθιστῶντας τὸν Δράμαλη. Στὴ διοίκηση τοῦ πολέμου μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶ ἀρχηγὸς εἶχε ὀρισθεῖ ὁ Χουρσίτ Ἀχμέτ πασᾶς (Ἰαν. 1821). Τέτοιες ὅμως ἀποκλίσεις δὲν ἀποτελοῦν ἀντιφάσεις, ἀφοῦ παραμένει ἔγκυρος στὶς ἀναφορές του (ρεπορτάζ).

¹⁷ Σταῦρος Γουλούλης, «*Βίος τοῦ ἁμαρτωλοῦ Πολυκάρπου*», σσ. 211-212, σμ. 26.

¹⁸ Σπῦρος Ζέγκος, 34: «*Κατὰ δὲ τὸ 1815 κατὰ Σεπτέμβριον ἀπέθανεν ὁ Σταγῶν Ἀβέρκιος...*». Πρβλ. Σταῦρος Γουλούλης, «*Βίος τοῦ ἁμαρτωλοῦ Πολυκάρπου*», σ. 216.

¹⁹ Ὁ πραγματικὸς λόγος πού ὁ ἐκ Φαναρίου Ἀμβρόσιος Σταγῶν μετέβη στὴ Σάμο ὅπου ὑπῆρχαν ἔντονα προβλήματα λόγω σεισμῶν καὶ ἐπιδημίας (1812-1815) μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὴν ἐπισκοπή (φθινόπωρο 1815) ἦταν ἄλλος, νὰ συνδράμει τὸν τοπικὸ ἐπίσκοπο Κύριλλο, καταγόμενο ἀπὸ τὰ Τρίκαλα. Ὁ Κύριλλος, γεννηθεὶς τὸ 1750, ἐξελέγη ἐπίσκοπος Σάμου καὶ Ἰκαρίας τὸ 1815, τὸν Ἰανουάριο, σύμφωνα μὲ τὸν Κώδικα τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως. Ἀργότερα συμμετεῖχε στὴν Ἐπανάσταση τὸ 1821, βλ. Ἀχ. Γ. Λαζάρου, Κύριλλος Ἀγραφιώτης, *Ἀρχεῖον Θεσσαλικῶν Μελετῶν*, Α', Βόλος 1972, σσ. 23-31, 24-25.

Ἡ συγγραφή του εἶναι ἱστορικό ἀλλά καί ποιητικό ἔργο, πού ἔχει στόχο νά ἀποδώσει κρυμμένα στόν πολύ κόσμο νοήματα, τήν ἀληθινή, τί φαινόμενη προσωπικότητα πού περιγράφει στά ὄρια θρησκευτικῆς καί κοσμικῆς λογοτεχνίας.

Μερικές λεπτομέρειες δέν ἀναφέρονται, ἀγνοεῖται ὁ νέος μητροπολίτης Λαρίσης Κύριλλος (Ιούνιος 1821), πού ἔχει ρίζες στή Θεσσαλία, ἀλλά θά πέθαινε δώδεκα ἡμέρες μετά τόν Πολύκαρπο! Προφανῶς ἔκρινε ὅτι θά μείωνε τόν τιμώμενο. Ἡ παρακάμπτεται ὅλο τό παρασκήνιο τῆς παραιτήσεως στήν Κων/πολη, ἀφοῦ ὁ Πολύκαρπος τήν ἀποδέχτηκε ἀναγκαστικά. Ὑπέγραψε μέν παραιτήση, ἀλλά μέ τούς ποιητικούς-βιωματικούς ὄρους τοῦ «Βίου» ἦταν σάν νά μὴν υπέγραψε! Δέν ἀναλύει περισσότερο τά γεγονότα, ὅπως ὅταν ὁ Πολύκαρπος ἦλθε αὐτοπροσώπως γιά εἰρήνευση στή Μακρινίτσα στό Πήλιο, ἐφόσον ὁ τοπικός μητροπολίτης Δημητριάδος εἶχε διαφύγει (ὅπως παραιτήθηκαν καί οἱ δύο ἐπόμενοι πού ἐξελέγησαν τούς ἐπόμενους μῆνες)²⁰. Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση στή Νότια Ἑλλάδα ἀγνοεῖται καί ἐνδιαφέρει ἐλάχιστα μόνον ἡ ἀρχή τῆς θεσσαλικῆς στάσεως στό Πήλιο –γιά τά Ἄγραφα ἀκροθιγῶς–, θεωρημένη ὑπέρ τοῦ Πολυκάριου, ἀφοῦ ἦταν ἐκεῖνος πού εἰρήνευσε τήν περιοχή. Ἐδῶ μπορεῖ νά παρεμβάλλονται καί ἄλλοι λόγοι, π.χ. μία αὐτο-λογοκρισία λόγω ὑπαρκτῆς ἀπειλῆς νά μὴν ἀναφέρει οἰκεία κακά ἢ λόγῳ ἀπαιτήσεων τῆς δραματικῆς τέχνης.

²⁰ Νεκτάριος Δρόσος, «Τρεῖς ἐνθυμίσεις ἀπό τήν Ἁγιά γιά τί Μητρόπολη τῆς Δημητριάδας 1792-1829», *ΘΗΜ*, 40 (2001), 113-117, ὅπου σχολιάζεται ἀπό τόν Γεράσιμο ἱερομόναχο: Ὁ ἐπίσκοπος (Μητροπολίτης) Δημητριάδος Ἀθανάσιος Κύπριος (14.09.1793-Μάιος 1821) σέ σημείωση τοῦ 1827 σχολιάζει τήν ἐπανάσταση πού ἔγινε τόν Μάιο 1821 (στό Πήλιο), ἀλλά ἀναφέρεται μετά στίς καταστροφές πού σημειώθηκαν σέ ὅλη τήν Ἑλλάδα (Καταδικάζει μάλιστα τήν ἐπανάσταση: «κατά τόν μῆνα Μάιον (ἐνν. 1821), ὅτε ἡ ἀθλία ἐπανάστασις τῶν ραγιαδῶν ἔγινε...») Ἀωκβ'. Μετά τήν φυγὴν τοῦ ρηθέντος μητροπολίτου κυρίου Ἀθανασίου τοῦ Κυπρίου, ἐχηρμάτισε μητροπολίτης Δημητριάδος ὁ κύριος Παρθένιος, ὅστις ἀφοῦ ἦλθεν ἀπό τήν Κωνσταντινούπολην, μόνον μῆναν ἕνα ἐχάρη τήν ἐπαρχίαν καί ἔφυγεν ἀπὸ τόν Βῶλον εἰς τὰ νησιά ἀφείς τήν ἐπαρχίαν εἰς μέγαλον χρέος εἰς τούς ἄωκβ' Ἀγούστου 15». Τήν ἐπόμενη χρονιά 17 Φεβρουαρίου 1823 ἐξελέγη ὁ Περιστερᾶς Καλλίνικος. Χειροτονήθηκε εἰς τόν ἅγιον Ἀχιλλίον τό 1824. Πρβλ. καί Νεκτάριος Δρόσος, «Ὑπομνήματα ἐκλογῆς τῶν μητροπολιτῶν Βαρθολομαίου, Παρθενίου καί Καλλινίκου Β' τῆς Δημητριάδας (7.1821-21.2.1827)», *ΘΗΜ*, 46, 2004, 265-272, ὅπου ἡ σειρὰ τῆς ἐκλογῆς: Ὁ ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος ὁ Κύπριος ἐγκαταλείπει τή Μητρόπολιν του καί φεύγει στή Νότια Ἑλλάδα (Ιούνιος;- Ιούλιος 1821: ὁ Ἀθανάσιος «ἐκ μέσου γενομένου καί τήν ἐπαρχίαν καταλιπόντος...»). 1. Βαρθολομαῖος. Ἐξελέγη τόν Ιούλιον τοῦ 1821. Παραιτεῖται στίς 29 Σεπτεμβρίου 1821. 2. Παρθένιος, ἐξελέγη στίς 29.9.1821 ἢ 30.9.1821. Διαμένει ἕνα μῆνα στήν ἐπισκοπή καί παραιτεῖται λόγω τῶν πολεμικῶν γεγονότων. 3. Καλλίνικος ἐπίσκοπος Περιστερᾶς μετατίθεται στή Δημητριάδα ἐκλεγείς τόν Ὀκτώβριον τοῦ 1823. Ἀρχιεράτευσε μέχρι στίς 21.2.1827, ὅταν παραιτήθηκε.

Άλλα θέματα είναι υπό εξέταση. 1. Πρώτα από όλα η διπλούμενη εθνική ταυτότητα του Πολυκάρπου ως «Άλβανου» είναι υπό αμφισβήτηση. Η Δάρδα και η περιοχή της είχε βλαχικό στοιχείο, πολλοί κάτοικοι φαίνεται να έχουν ρωμείκη και μετά νεοελληνική συνείδηση, ακόμη ζώντας στο εξωτερικό²¹. Το ζήτημα αυτό όμως χρειάζεται πιο ειδική έρευνα. Σημασία έχει ότι στον «Βίο» εξαιρείται η αλβανική καταγωγή του Πολυκάρπου ως πομπική κατασκευή και λειτουργία, παρά ως ιστορικό τεκμήριο, επειδή ο συγγραφέας στοχεύει, όπως θα δειχθεί στη συνέχεια, στη δημιουργία της εικόνας που τον εξυπηρετεί, του αρεϊκού χαρακτήρα μητροπολίτη, του λαϊκού μαχητή. 2. Για ποιο λόγο ο Άλβι πασάς επέμεινε να όρισει τον Άνθιμο Ντούρντα, ελεγχόμενο επίσκοπο στην Καλαμπάκα, στην επισκοπή Σταγών; Ήθελε απλώς να δείξει εύνοια στην είνουομένη του Αικατερίνη Ντούρντα, αδελφή του Άνθιμου, όπως εξηγοῦν οι σύμβουλοι του Άλβι πασά στον Πολύκαρπο; Ή μήπως ενδιαφέρεται για έλεγχο της περιοχής, η οποία εκτός του ότι είχε στά Μετέωρα τήν πιο σημαντική μοναστική κοινότητα μετά τό Άγιον Όρος, είναι στρατηγικής σημασίας, σταυροδρόμι, στο μέσον του όρεινου όγκου της Πίνδου, συνδέοντας Θεσσαλία και Ήπειρο, λέγγει δέ όλο τό διακινούμενο επί Τουρκοκρατίας εμπόριο από Πρέσπες έως Ταϊναρο. 3. Μετά, σε ποιο βαθμό ο Πολύκαρπος συνέβαλε στη σουλτανική απόφαση για άνατροπή του Άλβι πασά στην Κων/πολη; Τί σίμαινε η κοινή πορεία του μέ τόν Δράμαλη, ποιός ο ρόλος του στη στράτευση τών καπεταναίων για τόν πόλεμο κατά του Άλβι, τί ακριβώς συνέβη στο επαναστατημένο Πίλιο, εν συνόλω οι πραγματικές σχέσεις του Πολυκάρπου μέ τήν όθωμανική έξουσία, που όπωσδήποτε ήταν προδιαγραμμαμένες και περιορισμένες. Άλλά αν κατέθεσε στοιχεία στις Άρχες, όπως η άδικία που έγινε στον Άμβρόσιο Σταγών, θα επηρεαζόταν η σουλτανική έντολή;

Ύποκειμενική άποψη, άρα περιορισμένη ιστορικώς, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η θανατική ποινή που ύπέστη όφείλεται στο γεγονός ότι ο Δράμαλης χολώθηκε για τήν εκδίωξη του επισκόπου Άνθιμου. Η θέση αυτή κρίνεται μέ βάση όσα είπτε ο Όθωμανός διοικητής στον καπετάνιο Ζάρκα, δηλαδή ότι δέν του «είσακουσθησαν τόσες παρακάλιές του». Η δυσμένεια του Όθωμανού μπορεί να ιδωθεί και από τόν άυστηρό τόνο της φωνής του στην άναγγελία της ποινής, η από τό ότι υπήρξε εκτέλεση μέ βασανιστική τριπλή καρατόμηση (ένω ο Γρηγόριος Ε΄ και άλλοι άρχιερείς της Κων/πόλεως στις 10 Άπριλίου 1821 εκτελέστηκαν μέ

²¹ Επίσημα στοιχεία για τήν πρό του 1821 κατάσταση δέν διαθέτω, πέρα από μαρτυρίες έντοπίων. Πολλοί Δαρδιώτες εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, ένω στην Αμερική εκφράζονται ως Νεοέλληνες, βλ. Σταύρος Γουλούλης, «Βίος του Άμαρτωλού Πολυκάρπου», σσ. 209-210.

ἀπαγχονισμό). Επίσης ο Δράμαλης, όπως τονίζει ο Ίγνάτιος, ἥδη εἶχε χολωθεῖ γὰ τὴν ἀντικατάστασί του ὡς ἐπικεφαλῆς στὴν ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Σύμφωνα μὲ τὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου μητροπολίτη, τοῦ ἐκ Τρικάλων Κυριλλου (25.06.1821), ὁ Πολύκαρπος καθαιρέθηκε «καθ' ὑψηλὸν ὀρισμὸν ἀποβληθέντος ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας ταύτης»²². Ὑπῆρχε δηλαδή διαταγὴ ἀνωθεν, ἀπὸ τὸ Δοβλέτι, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ σουλτάνος ἀρχικὰ ἦταν εὐχαριστιμένος ἀπὸ τὴν προσφορὰ τοῦ Πολυκάρπου στὴν ἀπομάκρυνση τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ὅπως φαίνεται, ὑπῆρξε ἐντολὴ ἢ σύμφωνη γνώμη (ἔγκριση) ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη ὡς ἀντίποινα γὰ τὴν ἐξέγερση στὸ Πήλιο ὡς μέρους τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων τὸ 1821. Μὲ βάση ἀναφορά/αὐτοβιογραφία πού κατέγραψε ὁ ἐκδιωχθεὶς λόγω Ἀνθίμου ἐπίσκοπος Ἀμβρόσιος (ἀρχεῖο ΓΑΚ. 1823, Ἐκκλ.) ἡ ἐκτέλεση ἐγίνε γὰ τὴν ἐπανάσταση στὴ Θεσσαλία, καὶ γὰ τὸν λόγο αὐτὸ εἶχαν κληθεῖ ὅλοι οἱ Θεσσαλοὶ ἐπίσκοποι στὴ Λάρισα, ὁπότε ὁ ἴδιος ἀποχώρησε μέσω Φτελιοῦ πρὸς Ἅγιον Ὅρος καὶ μετὰ Νότια Ἑλλάδα²³. Πάντως ὁ Πολύκαρπος, συμβιβασόμενος μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Δράμαλη, δηλώνει ρητὰ ὅτι ἡ ποινὴ του συνάπτεται μὲ τὶς προγραφές πού ἐγιναν τότε μὲ τὸν ἀπαγχονισμό τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε' καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, μεταξύ τῶν ὁποίων τῶν πνευματικῶν τοῦ Πολυκάρπου Γρηγορίου Δέρκων καὶ τοῦ ἀπὸ Λαρίσης Διονυσίου Καλλιάρχου Ἐφέσου. Πιθανὸν ἐπηρέασε καὶ ἡ θανάτωση τοῦ δραγουμάνου Κωνσταντίνου Μουρούζη (4 Ἀπρ. 1821), ἡ οἰκογένεια τοῦ ὁποίου τὸν βοήθησε νὰ ἔλθει στὴ Λάρισα. Ἡ προέκυψαν ἄλλα νεώτερα δεδομένα ἀπὸ ἔρευνες πού ἔκαναν οἱ Τοῦρκοι στὴν Κων/πολι. Ὁ ἴδιος ὁ Πολύκαρπος, σύμφωνα μὲ ἄλλη ἀνεπίσημη πηγὴ (κώδικα 59 μονῆς Δουσίκου, σημείωση τοῦ αὐτοδίδακτου μοναχοῦ Χατζῆ-Γεράσιμου), ἐκφράζεται μὲ παράπονο γὰ κάποιους ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς Λαρίσης, οἱ ὁποῖοι συνετέλεσαν νὰ περιέλθει στὴν καταδίκη²⁴. Ὁ μητροπολίτης βρισκόταν σὲ μιὰ ἐπικίνδυνη ζώνη συνδεόμενος μὲ καπεταναίους, ἕνας μάλιστα, ὁ Ἀναστάσιος Ζάρκας, τὸν ἐπι-

²² Νεκτάριος Δρόσος, «Ἐξ ὑπομνήματα ἐκλογῆς μητροπολιτῶν τῆς Λαρίσης (1803- 1821)», *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο*, 49 (2006), σσ. 145-160, 160.

²³ Δημ. Καλούσιος, «Ὁ ἐπίσκοπος τῶν Σταγῶν Ἀμβρόσιος ἀπὸ τὸ Φανάρι τῆς Καρδίτσας (1815-1821)», *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιο*, 65 (2014), 289-314, 289-290: «διὰ νὰ δώσωσι καὶ ἐκεῖνοι τὰς ὁμοίας ἐγγυήσεις ἐνώπιον τοῦ βεζίρη ...Μόλις εἶχαμεν λάβει τὰς τοιαύτας εἰδοποιήσεις τοῦ Γέροντός μου καὶ κατόπιν μανθάνομεν ὅτι ὁ Μαχμούτ πασᾶς **ταραγμένος ἀπὸ κινήματα τινὰ καὶ πολέμια τῶν πέριξ στρατηγῶν Ἑλλήνων** δίνει ἀμέσως θάνατον τραγικόν, ἀποκεφαλίσας αὐτὸν ἐπὶ τῆς γέφυρας τῆς Λαρίσης» (κανονικὰ δίπλα στὴ γέφυρα).

²⁴ Σταῦρος Γουλούλης, «*Βίος τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου*», σ. 225, σημ. 82: «...τούς ἐχθρούς μου ὅσους ἐνίγησαν περὶ τὴν κατατομὴν μου ἢ ἐσωτερικοὶ ἢ ἐξωτερικοὶ...».

σκέφθηκε στή φυλακή, –συνήθως άλλαζαν στρατόπεδο, από συνεργάτες τῶν Ὀθωμανῶν ἀκολουθοῦσαν τὴν Ἐπανάσταση– ἀλλὰ καὶ συνεργαζόμενος μὲ διωχθέντες ἐπισκόπους καὶ Φαναριῶτες. Προφανῶς θὰ ἔπαιξε ρόλο στὴν καταδίκη του Πολυκάρπου μία ἀρνητικὴ ἔκθεση τοῦ Δράμαλη, ἡ ὁποία δὲν ἀποκλείει μία σουλτανικὴ ἀπόφαση στηριζόμενη σὲ ἐνδεχόμενες ἀνακρίσεις πού ἔγιναν στὴν Κων/πολη. Πιθανόν λοιπὸν ὑπῆρξε συνεργασία Δράμαλη-Ἵψηλης Πύλης καὶ συνεκτίμηση πολλῶν δεδομένων καὶ παραγόντων. Ἡ σουλτανικὴ ἐντολή δὲν σχολιάζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ἀφοῦ ὁ σουλτάνος εἶναι ὑπεράνω κριτικῆς. Διαφορετικά, θὰ ἀντιμετωπιζόταν καὶ ὁ συγγραφέας καὶ οἱ ἀναγνώστες του ὡς ἐπαναστάτες.

Εἶναι ἄγνωστο τί ἀκριβῶς διαμείφθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1821 καὶ εἶχε κατάληξη νὰ ἀποφασισθεῖ ἡ θανάτωση τοῦ Πολυκάρπου. Μία παράδοση πού εἶχε διατηρηθεῖ στὴ Δάρδα καὶ τί μεταφέρει ὁ Δαρδιώτης παπα-Σπύρος Ζέγγος, εἶναι ὅτι ὁ Πολυκάρπος πίστευε στὴν ἐνωμένη αὐτοκρατορία²⁵, πάλαι πότε ρωμαϊκῆ. Πιθανόν εἶναι σωστὴ πληροφορία, ἐφόσον σχετιζόμενος μὲ τὴν οἰκογένεια Μουρούζη, μποροῦσε νὰ ἀκολουθεῖ τὴ Φαναριώτικη παράδοση, τὸν βυζαντινορθόδοξο οἰκουμενισμό, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξαρτᾶται ὁ Ρήγας Βελεστινλής²⁶. Τὸ Ὀθωμανικὸ κράτος μπορεῖ νὰ δυνάστευε τὸ Γένος, ἀλλὰ ἐθεωρεῖτο ἀπὸ λογίους κληρικούς προστάτης του²⁷, ἢ ἦταν ἓνα ἐλέω Θεοῦ μεταβατικὸ στάδιο²⁸. Ἐξάλλου, οὔτε ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἤθελε νὰ διαλύσει τὸ Ὀθωμανικὸ κράτος, συντάσσοντας τρία βασικά σχέδια, τὰ ὁποία εἶχαν συζητηθεῖ στὴν Κων/πολη, ἀκόμη καὶ ἄλωση τῆς ἐξουσίας²⁹ τὴν περίοδο πού βρισκόταν ὡς τὸν Μάιο 1820, ὅταν ὁ Ἄλῃ πασάς

²⁵ Γιὰ τὴ σχετικὴ προφορικὴ παράδοση, ὅπου ὁ Πολυκάρπος θεωρεῖται θιασώτης μᾶς κοινῆς ἑλληνοαλβανικῆς ὁμοσπονδίας, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τοῦ Ἄλῃ, γιὰ τὸν ὁποῖο πίστευε ὅτι δὲν ἐξέφραζε οὔτε ἔθνος (Αλβανός, Τοῦρκος) οὔτε θρησκείμα (Ισλάμ, Χριστιανισμός) ἀλλὰ μόνον τὸν ἑαυτοῦ του ὡς Ὀθωμανὸς σατραπῆς, τύραννος τῶν Χριστιανῶν, βλ. Σπύρος Ζέγγος, σσ. 41-42.

²⁶ Λέανδρος Βρανούσης, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, τόμ. ΙΑ', 441 κ.ε. Γεώργιος Μεταλληνός, *Τουρκοκρατία. Οἱ Ἕλληνες στὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία*, Ἀκρίτας, Ἀθήνα 31998, σ. 173 κ.ε. Γεώργιος Μεταλληνός, *Παράδοση καὶ Ἀλλοτρίωση*, Ἀθήνα 2001^ε, σ. 191.

²⁷ Χρήστος Ἰωαννίδης, *Λόγιοι κληρικοί καὶ νεοελληνικός διαφωτισμός: μιά κρίσιμη σχέση*, ΕΚΠΑ, Ἀθήνα 2017, σσ. 50-51 (Κοσμῆς Αἰτωλός), 91-95 (Αθανάσιος Πάριος).

²⁸ Πασχάλης Κιτρομηλίδης, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, μετάφραση Στέλλα Νικολοῦδη, Ἀθήνα, ΜΙΕΤ 1996, σσ. 26-28.

²⁹ Ἀφορὰ στὰ: «Σχέδιον Γενικόν», «Πολεμικόν Σχέδιον Σάββα», «Μερικόν περὶ Κων/πόλεως Σχέδιον». Τὸ τρίτο πού φάνηκε παραμονές τῆς ἐπανάστασης (1820) προσέβλεπε κατάληψη τῆς Κων/πόλεως, βλ. Στέφ. Ι. Παπαδόπουλος, «Τὸ "Σχέδιον Γενικόν" τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ οἱ ἐπαφές μὲ τοὺς Σέρβους», *Μακεδονικά*, 17.1 (1977), σσ. 40-54, 41-42, ὅπου ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρεται ὅτι ὅταν ὁ σουλτάνος τῆς περιόδου τῆς Ἐπανάστασης Μαχμούτ

κηρύχθηκε έκπτωτος³⁰. Ός εκ τούτου, ο Πολύκαρπος δέν φαίνεται νά συγκατατίθεται στή διάσπαση τού όθωμανικού κράτους: ενδιαφέρεται γιά έναν Όρθόδοξο κόσμο πού εἶναι «ζωτικό στοιχείο τῆς πνευματικῆς, θρησκευτικῆς καί πολιτικῆς ζωῆς», χωρίς νά ἐκφράζει δῆθεν «προδότες ἱεράρχες οἱ ὅποιοι ἀπέρριπταν τίς δυτικοφέρετες ἐπαναστατικές ἰδέες στήν Όθωμανική αὐτοκρατορία»³¹. Ἡ τουλάχιστον δέν πρόλαβε νά ἀφομοιώσει τό αὐτονομιστικό κίνημα τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Νοτίου Ἑλλάδος. Πιθανόν εἶχε ἀκόμη ἐμπιστοσύνη στήν πιά ἀκίνδυνη προσπάθεια ἀλλαγῆς πού εὐνοοῦσε κάποια ἐπέμβαση στήν Κων/πολη.

Τῆν περίοδο πού ὁ Πολύκαρπος δροῦσε (1810-1820) εἶχαν σημειωθεῖ ἀλλαγές στό κράτος, ὅποτε μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὅτι θά μποροῦσε νά ἐλπίζει σέ μία εἰρηνική λύση τού συνολικοῦ προβλήματος. Ἀρχικά τό ἀνανεωτικό πνεῦμα ἐξέφραζε ὁ σουλτάνος Σελίμ Γ΄ (1789-1807) καί μετὰ ὁ Μαχμούτ Γ΄ (1808-1839) μέ τόν νέο ἀχτιναμέ «Ἔγγραφο Συμμαχίας» (Οκτ. 1808, ὀνομασθεῖσα Magna Carta) πού περιορίζε τήν ἀπόλυτη ἐξουσία. Ἡ «Νέα τάξη» (Nizam-I Cedid, πρόγραμμα δυτικοτρόπων μεταρρυθμίσεων τού Σελίμ Γ΄) στηριζόταν στή δημιουργία νέου στρατοῦ, τακτικοῦ (Kırcalı), πού ὑποστήριζε ὁ Μαχμούτ Β΄ (ἄν καί ὑπαναχώρησε) μέ τήν κατάργηση τῶν ἄτακτων γενιτσάρων, οἱ ὅποιοι δέν εἶχαν πλέον σεβασμό στή δυναστεία. Τή διάλυση τού σώματος ἐπέβαλε ἀργότερα (1826), ἀφοῦ ἀποδείχθηκε ἡ ἀνεπάρκειά του στήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση³². Ὁ Πολύκαρπος ἐκφράζει πίστη καί σεβασμό στόν σουλτάνο Μαχμούτ Β΄ μέχρι τελευταία στιγμή. Πέρα ἀπό τίς ποιητικές ἀνάγκες τού κεμένου ἀπέβλεπε ἴσως στό ἀνανεωτικό πνεῦμα πού ἤδη ἦταν σέ σύγκρουση μέ ἕνα ἀπαρχαιωμένο σύστημα.

Ἀνάλογη ἀναδιοργάνωση συμβαίνει στό Πατριαρχεῖο, ὅπου ὁ Γεώργιος Ἀφθονίδης (1789-1867), μέγας γραμματικός τού Πατριαρχείου στήν πρώτη 30ετία τού 19ου αἰ., προσπαθεῖ νά ἐπιβάλλει μία πρώτη μεταρρύθμιση, τούς πρώτους κανονισμούς διοικήσεως (εἰσαγωγή τού λαϊκοῦ στοιχείου στή διοίκηση, ἐπιτροπή λαϊκῶν καί κληρικῶν, μισθοδοσία πατριάρχη,

Β΄ πέθανε τό 1839 ἡ ἑλληνική κοινότητα ἀπέβλεπε ἀκόμη στήν κατάκτηση τῆς Κων/πολης, ἐνῶ ὁ βασιλιάς τῆς Ἑλλάδος Όθων ἦταν ἔτομος νά μεταβεῖ στήν Κων/πολη γιά νά στεφθεῖ αὐτοκράτορας, βλ. Ἐλλη Σκοπετέα, *Τό «Πρότυπο Βασίλειο» καί ἡ Μεγάλη Ἰδέα. Όμεις τού ἔθνικοῦ προβλήματος στήν Ἑλλάδα (1830-1880)*, Ἀθήνα 1988, σσ. 274-275.

³⁰ Σπύρος Ζέγκος, 46-47. Πρβλ. Σταῦρος Γουλιούλης, «Βίος τού ἀμαρτωλοῦ Πολυκάριου», σσ. 220-221.

³¹ Γεώργιος-Στυλιανός Πρεβελάκης, *Ποιοί εἴμαστε: Γεωπολιτική τῆς ἑλληνικῆς ταυτότητας*, Economiá, Ἀθήνα 2016, σσ. 48, 86.

³² Olber Ortaylı, *Ό πιά μακρὺς αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας. Ό Όθωμανικός 19ος αἰῶνας. Ἡ πορεία πρὸς τόν ἐκσυγχρονισμό*, μετάφραση Κατερίνα Στάθη, ἐκδ. Παπαζήση, Ἀθήνα 2004 (ἐκδοση στά τουρκικά 1999), σ. 55 κ.έ., σσ. 62-65 (ἀχτιναμές).

κ.ο.κ.) πρὸς ἐξισορρόπηση τοῦ ρόλου τῶν Γερόντων μητροπολιτῶν³³.

Οἱ κινήσεις τοῦ Πολυκάρπου στὴ Λάρισα εἶχαν πολὺ πῶς πρακτικὴ διάσταση ἀπὸ ἐνδεχόμενες θεωρητικὲς πολιτικὲς ἀπόψεις του: 1) Ἡ κατευναστικὴ του παρέμβαση στὴν ἐπανάσταση στὴ Μαγνησίαν δὲν μπορεῖ νὰ ἔγινε παρά νὰ μὴν καταστραφεῖ ὁ θεσσαλικὸς καὶ ὁ λαρισαϊκὸς πληθυσμὸς, ὅπως συνέβη τὸ 1769/70, ὅπως καὶ τελικὰ συνέβη στὸ Πήλιο τὸ 1823³⁴. Ἀποτρέποντας μίαν βέβαιον ἥττα καὶ συναπτά ἀντίποινα, ἐνήργησε μὲ γνώμονα τὴν «οἰκονομία», μὲ σκοπὸ νὰ ἀποφευχθεῖ ἡ καταστροφὴ τῆς ἑλληνικῆς (ἀστικῆς, μεταπρατικῆς) κοινότητος τῆς Λάρισας καὶ ἄλλων πεδινῶν, ἀπροστάτευτων καὶ ἀτείχιστων οἰκισμῶν. [Ἀνάλογη προσπάθεια ἐπίδειξης ἰσορροπίας μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ ἐξασφαλίσεως τῆς ἀκεραιότητος τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος ἐμφανίζει καὶ ὁ Γρηγόριος Ε΄, ὡς ἐθνάρχης τῶν Ὀρθοδόξων (Rum millet), προσποιούμενος κατὰ διαφορητικὸ ἀπὸ αὐτὸ πού αἰσθανόταν³⁵]. Ὅλοι καταλάβαιναν τότε τὴ δυσκολία πού ἀντιμετώπιζαν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ κοινωνία, μετὰ ἀπὸ αἰῶνες ὑποτελείας, ἦταν συνηθισμένη ἀπὸ ὑποχωρήσεις ἱεραρχῶν, ἀκόμη καὶ τοῦ πατριάρχου. Δὲν συνιστοῦσε ἔκπτωσι ἀρχῶν (κανόνων), ἀλλὰ οἰκονομία γιὰ νὰ ἀποφευχθοῦν χειρότερα 2) Δὲν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴ Λάρισα ὅπως τοῦ πρότειναν καπετάνιοι, γιὰ νὰ μὴν προβοῦν σὲ ἀντίποινα οἱ Τούρκοι. [Παρομοίως ἐνήργησε καὶ ὁ Γρηγόριος Ε΄ στὴν Κων/πολη, παρέμεινε στὴν Κων/πολη γιὰ νὰ μὴν τιμωρηθοῦν οἱ Χριστιανοί³⁶].

³³ Δημήτριος Σταματόπουλος, *Τὸ Βυζάντιο μετὰ τὸ ἔθνος. Τὸ πρόβλημα τῆς συνέχειας στὶς βαλκανικὲς ἱστοριογραφίαις*, Ἐκδόσεις Ἀλεξάνδρεια, Ἀθήνα, 2009, σσ. 64-65.

³⁴ Ἡ ἐπίθεσις τῶν Τούρκων ἔγινε ἀπὸ Μάιο ὡς Αὐγούστου 1823 μὲ καταστροφὴ τριῶν χωριῶν τοῦ Πηλίου (Λαύκου, Προμυρίου, Ἀργαλαστίς). Σὲ ἐνθύμησι τοῦ 1823 ἀπὸ τὸν παπα-Μίχαλο στὴν Ἁγία (ἐντυπο ἀκολουθιῶν μονῆς Παναγίας Μεγαλόβρυσου Ἁγιάς) ἀναφέρει καταστροφές στὴν περιοχὴ Τρίκερι, Λαῖκο, Προμύρι, Ἀργαλαστί. Μετέφεραν 800 αἰχμαλώτους στὴ Ρέτζιανη καὶ Λάρισα καὶ μερικὸς τοὺς σκότωναν (135 ἄτομα), ἐνῶ ἄλλους τοὺς πουλοῦσαν. Στὸ τέλος ἀναφέρει τὰ γεγονότα τοῦ 1820 (1821): «ἀπὸ τοῦ[ς] 1820 ἄρχισι τοῦ σηφέρι. Καὶ πολύμισαν οἱ Τούρκοι στοῦ Τζυκίρι. Καὶ εἰς Θανάτου Τορκουχῶρι καὶ ἔκατζαν ἡμέρις καὶ τοὺς ἐφιλάγαμι ὅλους μινὶ μάνου (Μαῖου) ἔγινυ παλυμὸς καὶ πάνσαν (πιάσαν) στὴ Μακρινίτζα οἱ Τούρκοι μὲ τὸ Μαχ-μουτ πασιά. Καὶ τὴν χάλασαν. Καὶ τὴν ἔκαφαν. Καὶ ἔκαφαν καὶ τὰς ἐκκλησίας. Καὶ πῆραν τὰ σκεῦη καὶ τὰ πουτιρία ἅγια καὶ τὰ πουλοῦσαν στὴ Λάρισα (βελτιωμένη ὀρθογραφία), βλ. Γιώργος Θωμᾶς, «Μία ἄγνωστη ἐνθύμησι γιὰ τὰ πολεμικὰ γεγονότα στὴν Ἁγία καὶ στὸ Πήλιο τὸ 1821 καὶ τὸ 1823 (Τὸ δράμα τῶν Πηλιορητῶν Σκλάβων στὴν Ἁγία)», *ΘΗΜ*, 48 (2015), 79-82.

³⁵ Emmanouil G. Chalkiadakis, «Reconsidering the Past: Ecumenical Patriarch Gregory V and the Greek Revolution of 1821», *Synthesis*, 6.1 (2017), σσ. 177-204, ὅπου ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Πρὸβλ. Ἀλέξ. Δεσποτόπουλος, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, ΙΒ, σσ. 32-33.

³⁶ Ἀλέξ. Δεσποτόπουλος, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, ΙΒ΄, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1980, σ. 33.

Υπέρ τῆς ἱστορικότητας τοῦ κειμένου εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ὁ συγγραφέας Ἰγνάτιος, τηρῶντας τὸ γενικὸ πλαίσιο ἑνὸς ἀγιογραφικοῦ ἔργου, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ κλασικὰ ἀγιογραφικὰ κείμενα, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν τυπικὴ διατύπωση ἑνὸς ἀγιολογικοῦ κειμένου νεομάρτυρα. Ἀλλάζει τὰ δεδομένα τους στὶς εἰδικές ἀπαιτήσεις τῆς χρονικῆς συγκυρίας. Δημιουργεῖ, λοιπόν, ἕνα **ἀνάγνωσμα ὄχι ἀκριβῶς γιὰ τὸ ἐκκλησίασμα**, ἀλλὰ εὐρύτερα γιὰ ἀστούς, ἔχοντας μίαν ἰδέαν περὶ τῆς κοσμικῆς λογοτεχνίας, ἀλλὰ μὲ τρόπο πού νά κερδίζει ἱστορικὴ ἀξιοπιστία καὶ παιδαγωγικὴ ἀκτινοβολία: 1. Συνδυάζεται ἡ δραματικὴ διάσταση, ἡ ὁποία ἰσορροπεῖ μὲ ἐλαφρὰ σάτιρα 2. Ἡ τρέχουσα ἀστικὴ ἰδιόλεκτος ἀπομακρύνει τὸ κείμενον ὡς ἀνάγνωσμα ἀποκλειστικὰ ἐκκλησιαστικόν 3. Δὲν διαπιστώνεται ὑπαρξὴ τάσεων διδασχῆς ἢ παρηγορίας, ὅπως στὰ κείμενα τῶν νεομαρτύρων· πιθανόν ὁ συγγραφέας μιμεῖται τὰ *acta* τῶν πρώτων Μαρτύρων. Δημιουργεῖ **κείμενον πού ἀποτυπώνει σκηνές ἔντασης στὰ ὄρια τῆς βίας**, συμπαρασύροντας καὶ τὴ μεριά τοῦ Πολυκάρπου, ὁ ὁποῖος διαφέρει ἀπὸ τὸν τύπον τοῦ «ἀπαθοῦς» ὀσίου ἀνδρός. Διαβάζεται καὶ ἀπὸ Πιστοὺς ἀλλὰ καὶ κοσμικοὺς, ἀκόμη καὶ μουσουλμάνους, εἰδικὰ τὴν ἀνώτερη τάξη, πού μιλοῦσαν καὶ ἀλληλογραφοῦσαν Ἕλληνιστί, ὅπως ὁ Βελῆ πασάς μὲ τὸν πατέρα του. Θὰ ἐνδιέφερε νά υπάρξει μίαν πληρέστερη ἀπολογητικὴ τῶν Λαρισαίων Χριστιανῶν, ἀφοῦ οἱ Ὀθωμανοὶ συμπολίτες τους κατὰ τὸν H. Holland (1812) παρέμειναν ἰδιαίτερα ἀπειλητικοί³⁷. Θὰ μποροῦσαν ἔμμεσα νά πληροφορηθοῦν π.χ. ὅτι ὁ μπροσπολίτης εἶχε συμβάλει στὴν ὑπόθεση τοῦ Ἀλῆ καὶ στὴν εἰρήνευση τῆς Θεσσαλίας 4. Ἡ χρόνια διένεξη Πολυκάρπου-Ἀνθίμου ἦταν ἕνα θέμα πού ἐλάχιστοι θὰ καταλάβαιναν τότε ὡς σημαντικό γεγονός, ἐνῶ λειτουργεῖ ἀντίθετα, ἀφοῦ ὑπῆρξε συμβιβασμὸς του κατ' οἰκονομίαν. Ἐξαίρεται ἡ στάση του, ἀλλὰ ἡ ἐπιδειχθεῖσα πίστη του στό Ὀθωμανικὸ σύστημα νοεῖται κυρίως στό νά μὴν ἐπεμβαίνει στὴν ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση, νά προστατεύεται ἡ χριστιανικὴ κοινότητα 5. Τὸ ὅτι ὁ Πολύκαρπος, κινούμενος πιθανότατα στὴν παράδοση τῶν Φαναριωτῶν, ἀναγνωρίζει «ὑπηρεσιακῶς» τὴ σουλτανικὴ διοίκηση, ὑπὲρ τῆς ὁποίας εὐχεται καὶ θυσιάζεται ἀκόμη γιὰ νά ἱκανοποιηθεῖ ἡ διώκουσα κοσμικὴ δικαιοσύνη καὶ νά μὴν προβεῖ σὲ νέους φόνους, εἶναι πρωτότυπη γιὰ ἀγιολογικὸ ἔργον νεομάρτυρα.

Ἐμφανίζεται κάτι ἐντελῶς νέο, ὅτι ἕνας ἐπίσκοπος εἶναι ὑπὲρ τῆς ἐνότητας ὅλων, ἀκόμη καὶ μὲ τὸν σουλτάνον. Ἡ θεολογία πού ἐκφράζει τὸ κείμενον ἀρκεῖται στὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομιμότητας πού τὸν ἐνέ-

³⁷ H. Holland, *Ταξίδι*, σσ. 123-124.

πλεξε κατά κύριο λόγο ή αναξιοπρέπεια στελεχών που αναμόχλευαν τήν ἐγγενή αυθαρεσία κοσμικών ήγετων, δέν εἶναι θέμα ἀγιολογικών ἀναγνωσμάτων, συναξαρίων που διαβάζονται στόν ναό. Ἡ στάση τοῦ Πολυκάρπου θεωρεῖται ὡς μέρος νέας ἀντιμετωπίσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ συστήματος, ὅπου δέν γίνεται ἀνεκτό το αὐθαίρετο, ὅπως τό προήγαγε τό «σύστημα Ἀλῆ πασά» ἢ καί τό διάδοχο ὑπό τόν Δράμαλη, ἀλλά παραμένει ἔστω ἐπιφανειακά πιστό στόν σουλτάνο.

Ὅμως αὐτό που ἔχει σημασία εἶναι ὅτι δέν γράφεται καθαρή Ἱστορία οὔτε καί ἀπόλυτη ἀγιολογία, ἀλλά μέ βάση τά ἱστορικά γεγονότα πλάθεται ἕνα διδακτικό, ἀπολογητικό ἔργο, τό ὁποῖο χρησιμοποιεῖ τήν τέχνη, γιά νά ἀγγίξει ὅλη τήν τοπική κοινωνία. Τώρα ἔχει ἀξία ἡ εἰκόνα που διαμορφώνει ὁ συγγραφέας: ὄχι τό καθαρό Γεγονός ὅπως τό γνώριζε πολύ καλά ἕνας σύγχρονος, ἀλλά τό Πνευματικό γεγονός μέ τά δεδομένα καί τόν τρόπο που θά ἔσπινε τό σκηνικό του, παρακάμπτοντας τήν νόμφ κρατοῦσα πολιτεία, ἀλλά καί τό ἰσλαμικό-ὀθωμανικό νομικό σύστημα.

Κάτι ἀνάλογο μέ τήν προσπάθεια τοῦ Ἰγνατίου, τί δημιουργία μιᾶς εἰκόνας που ἔρχεται πολύ κοντά στήν πραγματικότητα, τίθεται καί ἀπό τόν περιηγητή H. Holland, ὁ ὁποῖος ἔρχεται φιλοξενούμενος στή Λάρισα: ὁ Πολυκάρπος εἶναι ἕνας προσφιλής καί ἀγωνιστής ἐπίσκοπος που ἔχει ἐνωμένο τόν λαό. Ἡ ἀκόμη ἀπό τόν Ἰωάννη Βηλαρά, ὁ ὁποῖος ἐργαζόταν στους ἀντιπάλους του Πολυκάρπου, τόν Ἀλῆ πασά καί μετά τόν Βελῆ πασά. Τοῦ ἀφιέρωσε, λοιπόν, ἕνα ποίημα πρὸς τιμὴν του τήν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τοῦ ἀγίου Πολυκάρπου (23 Φέβ.): «*πασκᾶς γιά τήν ἀλήθεια*»³⁸.

Ὁ Ἰγνάτιος ἐπιστρατεύει καί τί γνώμη που εἶχαν Ὄθωμανοί γιά τόν μητροπολίτη. Ὁ μουλᾶς/ιεροδικαστής τῆς Λάρισας αὐθόρμητα ἐκδηλώνει σύμφωνα μέ τόν Ἰγνάτιο ὅτι ὑπῆρξε φίλος του, πείθει τόν Δράμαλη νά ταφεῖ ἢ σορός του, τήν ὥρα που ὁ ἴδιος «κατασκοπεύει» ἀρμολίως τόν Βελῆ πασά³⁹. Εἶχαν προσεγγίσει ὁ ἕνας τόν ἄλλον, προφανῶς ἔκαναν φιλικές συζητήσεις, ἀντιμετώπιζαν ἀπό κοινού διάφορα νομικά, ἀστικά ἢ ποινικά ζητήματα τῆς πόλης, συνεργαζόμενοι στό πνεῦμα μιᾶς χρηστῆς διοικήσεως. Εἶχε ἕναν ἀέρα καλῆς πίστεως ὡς ἐκπρόσωπος τῶν Χριστιανῶν στίς σχέσεις του μέ τήν Ὄθωμανική ἐξουσία, σέ

³⁸ Λ. Ι. Βρανούσης (ἐπιμέλεια), *Οἱ Πρόδρομοι*, ἐκδ. Οἶκος Ἰω. Ζαχαροπούλου, σσ. 269-270. Τό ποίημα τοῦ Βηλαρά ἀνακάλυψε ὁ Νικόλαος Παπαθεοδώρου, «Ἐγκώμιο τοῦ Ἰωάννη Βηλαρά στόν μητροπολίτη Λαρίσης Πολύκαρπο Δαρδαῖο», *Larissanet*, Σάββατο 24 Ἰουλίου 2017. Εὐχαριστῶ τόν κ. Νίκ. Παπαθεοδώρου γιά τήν πληροφορία καί τήν παροχή φωτοτυπίας τοῦ κειμένου.

³⁹ Σταῦρος Γουλιούλης, «*Βίος τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου*», σσ. 220-221.

σημείο πού χρόνια αργότερα θά εξάπτει τή λαϊκή φαντασία ὅτι ὁ 'δεσπότης' δίνει τό καλό παράδειγμα συνεργασίας μέ τόν κυρίαρχο σέ κοινοτικές ἐργασίες (ἀγγαρεῖες)⁴⁰. [Εφαρμογή τοῦ βιβλικοῦ χωρίου περὶ ἀγγαρείας. *Ματθ.* 5,41]

Σέ γενικές γραμμές ἡ ἔξαρση τοῦ Πολυκάρπου ὡς ἱστορικοῦ προσώπου, ἡ εἰκόνα, ὑπερῆσχει τῆς σχολαστικῆς ἀκριβείας τῆς ἱστορίας. Ὁ συγγραφέας γράφει Ἱστορία, ἀλλά ὄχι καθαρὴ καὶ ἀπρόσωπη, ἀφοῦ στοχεύει νά ἀποδώσει ἠθικό πλεονέκτημα στόν μητροπολίτη, στηριζόμενος στό χριστολογικὸ πρότυπο τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ Πολύκαρπος, ὅπως τόν παρουσιάζει ὁ Ἰγνάτιος, λειτουργοῦσε ὑπὲρ τῆς ἐνότητος ὅλης τῆς ὀθωμανικῆς κοινωνίας τῆς Θεσσαλίας. Στράφηκε ἐναντίον τοῦ αὐθαίρετου Ἀλῆ πασᾶ, ἐνῶ κατέληξε δραματικά νά θυσιάζεται «διά τόν σουλτάνον». Μέ βάση τό ἐπαναστατικὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς εἶναι μία ἀντίφαση, ἀλλὰ ἀκριβῶς γι' αὐτὸ κρύβει πολλά, ἄγνωστα γιὰ τό τί πραγματικά συνέβη.

3. Ἔξαρση Πολυκάρπου: Ἀντίσταση καὶ «Ἀντίρρηση»

Ὁ ἱεροδιάκονος Ἰγνάτιος, μὴ σχολιάζοντας καθόλου τούς ἐσωτερικούς πνευματικούς ἀγῶνες του, συνοψίζει στό τέλος τὰ «ἄθλα τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου», τὴν ἀντιπαράθεση ἐνός «Ἀλβανοῦ» ἀνώτερου κληρικοῦ μέ τό «σύστημα» Ἀλῆ πασᾶ καὶ Δράμαλη. Σέ σημεῖο πού ὁ Σπύρος Ζέγκος παραθέτει κατάλογο τῶν «ἀντιστασιακῶν» του δράσεων στό πλαίσιο τοῦ ὀθωμανικοῦ συστήματος⁴¹. Ἐκφράζει τὴν ὑποτελεῖ χριστιανικὴ κοινωνία τῆς Λάρισας, τὴν ἀνάγκη γιὰ ἐπιβίωση σέ ἐποχὴ πού «τὰ ἴσκιαζε ἡ φοβέρα», ἄρα καὶ τὴ στρατηγικὴ πού αὐτὴ εφαρμόζει γιὰ νά ἀντιπαρατάξει μέσω τῆς τέχνης τίς δικές της μεθοδεύσεις ἀπέναντι σέ μία ἀπὸ αἰῶνες καταπιεστικὴ σουλτανικὴ ἐξουσία, μέ σκοπὸ ἐκεῖνη τὴ χρονιά (1821) νά ἀντεπεξέλθει ἡ Λάρισα ἀλώβητη.

⁴⁰ Σχετικὴ εἶναι μία προφορικὴ παράδοση, ἕνας θρύλος πού ἀναφέρει ὁ Ἀγιώτης λαϊκὸς συγγραφέας Θεόδωρος Χατζημιχάλης γιὰ μία ἀγγαρεία πού διέταξε ὁ Βελῆ πασᾶς μία Κυριακὴ ἢ Κυριακὴ Πάσχα, ὅταν ὁ δεσπότης τῆς Λάρισας (προφανῶς ὁ Πολύκαρπος) ἔδωσε τό παράδειγμα στους κατοίκους νά τὴν ἐκτελέσουν, βλ. Γιάννης Σακελλίων, «Θεοδῶρος Χατζημιχάλη "Ἡ Κατάρτα καὶ τὸ ἀναθεμα", εἰσαγωγή - σχόλια - ἐπιμέλεια», *Θεσσαλικά Χρονικά*, 12 (1981-1982), Ἀθήνα 1982, σσ. 77-121, 105-109. Πρὸβλ. Ἰωάννης Ε. Ἀναστασίου, «Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Βελῆ πασᾶ μέ τὸ Πατριαρχεῖο γιὰ τὸν μητροπολίτη Λαρίσης Πολύκαρπο», *Πρακτικά του Α' Ἱστορικοῦ - Ἀρχαιολογικοῦ Συμποσίου Λάρισα: Παρελθόν καὶ Μέλλον 26-28/4/1985*, Δῆμος Λάρισας, Λάρισα 1985, σσ. 323-339, 324-327.

⁴¹ Σπύρος Ζέγκος, 24: 1. φιλία ἀλλὰ καὶ πόλεμος πρὸς τόν Ἀλῆ πασᾶ 2. συστάσεις τοῦ Διονυσίου Καλλιάρχη πρὸς τόν Γρηγόριο Ε' γιὰ τόν Πολύκαρπο 3. συνεννοήσεις μέ τούς Φίλικους 4. φιλία μέ τόν Πασόμπεη καὶ τό πρωθυπουργό Χαλίτ ἐφέντη κ.ἄ. 5. φιλία καὶ θανάσιμο μῖσος μέ τόν Δράμαλη 6. Ἀντιστάσεις πρὸς παράνομες ἀπατιπείες τοῦ Ἀνθίμου, Παΐσιου καὶ Εὐθυμίου, Ἀλῆ πασᾶ, Βελῆ πασᾶ καὶ Δράμαλη 7. σουλτανικὴ ἐντολή γιὰ τὰ καπετανάτα 8. φυλάκιση καὶ ἄρνηση νά φυγαδευτεῖ 9. καρατόμησή του σέ συγκεκριμένο εἰδικὸ χρόνο.

Ύπηρχε μεγάλος κίνδυνος εύρισκόμενη υπό καθεστώς απόλυτης στρατοκρατίας, ως έστια προωθήσεως στρατευμάτων στή Θεσσαλία, νά γίνουν έκτροπα έως σφαγές. Τώρα δέν ύπηρχε χῶρος γιά ἐκκλησιαστική σύναξη ούτε συγκαλῶν μπτροπολίτης, οί δέ Χριστιανοί ἦταν στό ἔλεος τοῦ δυνάστη. Ἀνίκη, ἐπομένως, ὁ «Βίος» στήν κατηγορία λογοτεχνικοῦ ἔργου πού γράφεται υπό συνθηκές καθεστωτικῆς καταπίεσης, ὅπου ἕνα διημῶσιο κείμενο περιέχει ἕνα ἄλλο ὑποκρυπτόμενο «κείμενο», ἐνέχει δηλαδή μία ἐσωτερική ἀνάγνωση, ἀποτελώντας ἔκφραση ἢ καί λύτρωση (π.χ. μέ σάτιρα ἢ τό ἀντίθετο, δραματοποίηση, προσαρμογή στή βία) τῆς δυναστευόμενης ομάδας πού ἀντιπροσωπεύει καί ἐκφράζει, δηλαδή τῶν ραγιάδων⁴².

α) Ἐξωτερική εἰκόνα: Ἄθλα «Ἀμαρτωλοῦ»

Ἄν ἡ ἀνάλωση τοῦ «Βίος» στήν ὑπόθεση τοῦ ἐπισκόπου Σταγῶν ἀποκαλύπτει τόν ἔντονα «μαχητικό» χαρακτήρα τοῦ Πολυκάρπου, τελικά ποιός ἦταν ὁ μπτροπολίτης μέ αὐτή τή μοναδική παρουσία; Δέν ἐξάρεται ὡς «ἅγιος, μέ τόν κλασικό γιά εὐσεβῆ Ἱεράρχη καί Μοναχό τρόπο, γιά τούς πνευματικούς ἀγῶνες του, ἀλλά ὡς στρατιωτικός σέ ὑπηρεσία. Ὁ Σπῦρος Ζέγκος, καταγράφοντας τά «ἄθλα τοῦ ἁμαρτωλοῦ Πολυκάρπου» διερωτᾶται δικαιολογημένα ἂν ἀντί γιά «Βίος τοῦ Ἀμαρτωλοῦ...» ἔγραφε «Ἀρματολοῦ»⁴³. Οὕτως ἢ ἄλλως, ἡ ὀθωμανική κοινωνία εἶναι στρατικοποιημένη, ὅποτε ἀνάλογα τόν ἀντιμετωπίζει. Ἡ διάσταση αὐτή ἐξηγεῖ μία τυπική μέν ἐξάρτηση ἀπό τήν ἀγιολογική παράδοση ἀλλά ταυτόχρονα οὐσιαστική ἀπομάκρυνση ἀπό αὐτή:

- Περιγράφεται ἡ ζωή τοῦ Πολυκάρπου ἀπό τήν γέννησί του ἕως τόν θάνατό του, ἀλλά δέν ἀναφέρεται καθόλου τί τόν ἔκανε νά ἀφήσει, ὄντας μοναχογιός, τήν οἰκογένειά του, ἀδελφές, μπτέρα, πατέρα, νέον σέ ἡλικία καί μέ ἀνοικτό ἐπάγγελμα, καί νά στραφεί στή διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας. Τό κίνητρο τῆς ἀφιέρωσης τονίζεται κατά κόρον σέ ἀγιολογικά κείμενα.

- Δέν εἶναι ἡ οἰκογένεια πού τόν προωθεῖ στήν ἀφιέρωση στήν Ἐκκλησία ὅπως συμβαίνει μέ τούς ἁγίους, ούτε ἔκτοτε ἐκφράζει γνώμη. Σχεδόν ἀγνοεῖται, πέραν τοῦ νά τόν στέλνει σέ καλοῦς δασκάλους. Μόνον ὁ πατέρας του ἀναφέρεται, ὅταν τόν μεταφέρει στήν Κων/πολη, ἀλλά χωρίς ἄλλη ψυχική ἐπαφή. Ἡ

⁴² Πρβλ. James Scott, *Domination and Arts of Resistance*, Yale University Press, New Haven - London, 1990, σ. 17 κ.έ., 136 κ.έ. (τέχνη τῆς μεταμφίεσης), 202 κ.ε. (σάτιρα).

⁴³ Σπῦρος Ζέγκος, 23-24, 24: «...ὡς ἀρματολῶν μᾶλλον ἢ ἁμαρτωλῶν τόν ἐγνώριζε...». Ἄλλωστε οἱ καπετάνιοι ἀποτελέσαν ἀφορμή νά ἐνταθεῖ ἡ διαφορά τοῦ Πολυκάρπου μέ τόν Δράμαλη καί ὁ δεῦτερός νά χάσει τήν ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας, κάτι πού φαίνεται συνετέλεσε στήν ὑπηρεσιακί ἐκδίκασί του κι ὄχι τόσο τό γεγονός ὅτι δέν ἀποκατέστησε ὁ πρῶτος τί σχέση του μέ τόν Ἄνθιμο ὅπως ζήτησε μέ ἐπιστολή, ἐπίσημα, ὁ Δράμαλης.

μπέτρα και οι αδελφές δέν υπάρχουν. Από φίλους, μόνον ό συνομιλικός του Ίσιδωρος δηλώνεται. Παρ' όλα αυτά, ή αλήθεια γιατί προτίμησε τί Λάρισα, όμολογείται από τόν ίδιο Πολύκαρπο, όταν του προτάθηκε νά λάβει θέση μπροπολτί: «...θέλω ...τήν Λάρισαν μέ τό νά είμαι και σιμά τής πατρίδος μου...»⁴⁴.

- Σέ αντίθεση μέ τήν οικογενειακή του κατάσταση πού αποκρύβεται, προφανώς γιατί δέν συνάδει στήν εικόνα του καλού στρατιώτη, ή απαρίθμηση όνομαστικά τεσσάρων διδασκάλων του είναι στή συνέχεια ενός καθιερωμένου όγιολογικού τόπου γιά τί γενική παιδεία ενός τιμώμενου όγίου. Έκεί βέβαια κατά κανόνα παραμένουν άνωθυμοι. Τό σύνθηδες είναι νά αναφέρονται πνευματικές άναζητήσεις, όμως έδω ό Πολύκαρπος δέν έμφανίζει κάτι άνάλογο, άπλως αναφέρεται ότι από νέος στρατεύθηκε στήν Έκκλησία κι όχι στόν μοναχισμό.

- Η άφιέρωσή του πολύ νέος στήν Έκκλησία αντιμετώπιζεται σάν νά προσήλθε άμέσως μετά τίς σπουδές του στήν ύπηρεσία της. Στο όθωμανικό σύστημα οι στρατιωτικοί κατατάσσονταν από έφηβοι. Δέν αναφέρεται ως πνευματικοπαίδι κανενός, ως γίνεται συνήθως, παρά μόνον ως «τσιράκι» (μυητικός όρος τών τεχνιτών) του Μακαρίου Άρτης και μετά Έφέσου, αλλά χωρίς νά θίγεται ή πνευματική του κατάσταση, ή αξιότητα στήν ιεροσύνη.

- Ένω ό Ίγνάτιος δίδει έμφαση στήν ιδιουσυγκρασία του, ή όποία λόγω «άλβανικης» (:) καταγωγής έμφανίζει άπίθασο χαρακτήρα, δέν σχολιάζεται ή σχέση του μέ τόν μοναστικό κανόνα. Έκθέτει μόνον ότι ένιωθε άπλως καλόγερος, άναλώσιμο «καλογερικό κεφάλι» γιά νά γλιτώσουν οι Χριστιανοί από αντίποινα. Υπάρχει μόνον ύπανιγμός ότι καταλύει στή μονή Αγίου Άθανασίου στις παρυφές του Τυρνάβου, όπου διατηρούσε κάποια προσωπικά του άντικείμενα (ειδήσιματα, ύποκείμενα σέ κατάσχεση από τούς άνθρώπους του Δράμαλη). Είναι σάν καταταγμένος στρατιώτης, έτοιμος νά πεθάνει.

- Όχι μόνον δέν έμφανίζεται μέ τήν κλασική γιά ιεράρχη όσιακή μορφή, αλλά τό αντίθετο, εισπράττει σατιρική ή έμπαικτική διάθεση. Είναι ήρωας σκηνικού όπου έξασκεείται στόν σκληρό βιοτικό στίβο πού θυμίζει στρατόπεδο, όπου άνδρες μέ πρώτο τόν ίδιο έκτοξεύουν ή δέχονται όμές έκφράσεις και λόγια⁴⁵. Και ό ίδιος ύφίσταται προσπιλακισμούς, από τόν Άλλή πού τόν διώχνει από τό γραφείο του, ή τόν (στρατιωτικό) άστυνόμο του Βελή, πού τόν άποκα-

⁴⁴ Σπύρος Ζέγκος, 31.

⁴⁵ Έκφράζεται σκληρά σάν στρατιωτικός διοικητής: π.χ. γιά τόν μοναχό Παίσιο τής Μονής Δουσίκου «γράφει προς τόν Ούγγροβλαχίας Νεόφυτον ότι αυτόν τόν καλόγηρον νά τόν σωφρονίσεις τά δέοντα...». (γιά τήν έπιστολή πού του έδωσε ό γραμματέας του Βελή Εϋθύμος Κωφός). Επίσης όμιλει σκληρά στόν ίδιο Κωφό: «...αυτός ό μασκαράς (δείχνοντας τόν Κωφόν και φτύνοντας τον) ...», ή άκόμη περισσότερο τόν Άνθιμο: «Τί θέλεις μορέ θεοκατάρατε; Έξω. Πάρτε τον. Και εϋθύς... τόν άρπαξαν από τήν σκάλα, άλλοτ τό καλυμαύχι άλλοτ αυτός». Διατυπώνει αιχμηρά λόγια, πειθαρχικές άπειλές: «μου τόν στέλνεις (ό Δράμαλης τόν Άνθιμο) εις τά χέρια μου νά τόν κάνω τερπιά (σωφρονίσω (σωφρονισμός, σάν καφόνια): Ή όταν άποκαλεί «σκυλιά» τούς δημίους πού του προκαλούσαν πιό όδυνηρό θάνατο, τριπλή καρατόμηση!

λει «γιεζίτ», τόν σέρνει χωρίς ράσο, ή τόν Βελή πού τόν φυλακίζει άναξιο-πρεπώς γιά έπίσκοπο.

- Τό πλέον ούσιαστικό στοιχείο νεωτερισμού είναι ότι λειτουργεί άποκλει-στικά ύπηρεσιακά, όχι όπως οί τυπικώς έγκωμιαζόμενοι άγιοι, πού άποπνέουν πνευματική χάρη. Άπεικονίζεται σέ άντισυμβατική ως πρός τά παραδοσιακά στερεότυπα συμπεριφορά, άυστηρά λόγια, άπτόμοες έκδηλώσεις, ύπέρ τό δέον στά μάτια εϋσεβών άναγνωστών, σάν άξιωματικός: π.χ. πώς σκίζει τί συστατική έπιστολή του γραμματέα του Βελή πού προσπάθησε νά τόν «ύποκαταστήσει». Στηρίζεται, όπως ίσχύει στόν στρατό, στό φριδιάνιο του διορισμού του καί έγκα-λει π.χ. τόν Βελή πασα ότι κάνει ύπερβασίες πού δέν προβλέπονται άπό τόν κανονισμό⁴⁶.

- Προβαίνει σέ ένεργητικές κινήσεις σάν έπαγγελματίας στρατιωτικός σέ τρεις φάσεις: α) μάχεται κατά του Άλή στήν Κων/πολη β) Έπιστρέφει αυτός στή Λάρισα μέ στρατιωτικές δυνάμεις (μετά του Δράμαλη!) γ) Συγκεντρώνει αυτός τούς καπεταναίους: «*Κατέβη ό Πολύκαρπος εις Λάρισαν μετά του Μαχ-μουτ πασα Δράμαλη διά ξηρας. Ερχόμενος δε εσύναξε τούς καπετεναίους...*» (μέ 500 άνδρες). Έναντιώνεται στόν Δράμαλη, πού τούς ήθελε νά άκολουθοϋν τό δικό του άσκέρι στόν πόλεμο κατά του Άλή, στέλνει έπιστολή στήν Κων/πολη καί γίνεται άντικατάσταση του Δράμαλη μέ τόν Χουσεΐν πασα Για-βανάζογλου⁴⁷. Ή τό άντίθετο, κάνει «οικονομία» (σύμπτυξη, τακτική στρατιω-τική κίνηση), στήν έπαρχία Βόλου, όπου ό λαός δέν ζήτησε άπό τήν Έκκλησία εϋλογία όπλων, θέλει οικονομία δυνάμεων του λαού του, δέν τόν θυσιάζει. Έπί-σης κάνει έλιγμούς, όπως εξαπάτησε τόν Σαντίκ, τί «στρατιωτική άστυνομία» του Άλή πασα, πού ζήτησε στή Λάρισα νά τόν συλλάβει.

- Πεθαίνει ως ύπάκουος στρατιώτης χωρίς διαμαρτυρία γιά τόν (κοσμικό) άρχηγό του μέ βάση τά ίδια τά λόγια του: «*θυσία διά τόν σουλτάνον καί διά τούς χριστιανούς*». Ό κόσμος του, Χριστιανών καί μουσουλμάνων, είναι έναίος, μία εξέλιξη διαφορετική άπό τά Μαρτύρια των νεομαρτύρων, οί όποιοι είναι άντιτιθέμενοι.

- Όλος ό «Βίος» είναι ένα θέμα, αυτό γιά τό όποιο θυσιάσε τί ζωή του, ακριβώς σάν νά τηρούσε κανονισμό καθήκοντος στρατιωτικού. Δέν παρατίθενται θαύματα, εκτός άπό ένα «σμεϊο», όταν ή άποτιμηθείσα κεφαλή μεταφέρεται στό ρεύμα του ποταμού στό σώμα, σάν νά θέλει νά δείξει ότι παραμένει ένω-μένος, άρα ένώνει ως ένα σώμα τήν Έκκλησία. Ό νεκρός στρατιώτης τιμάται καί άπό άντίπαλο, όπως ό Δράμαλης πού δέχτηκε νά ταφεί έπίσημα.

- Ό συγγραφέας γενικώς εξαίρει τί συγκρουσιακή του «άλβανική» λογική, ύποβάλλοντας ότι ήταν γεννημένος γιά νά μάχεται καί στό τέλος δίνει τί ζωή του μαχόμενος. Ό πατριάρχης Γρηγόριος τόν θεωρεί «Άλβανό» καί τό άποδέχε-

⁴⁶ Περβλ. Σταϋρος Γουλούλης, «*Βίος του άμαρτωλου Πολυκαρπου*», σ. 214.

⁴⁷ Σπύρος Ζέγκος, σσ. 47-49.

ται: «...εἶμαι Ἀλβανός καί ἰσχυρογνώμων, τῷ ὄντι εἶμαι...». Οἱ Ἀλβανοὶ ἦταν ἄριστοι στρατιῶτες σπὴν ὑπηρεσία τῶν Ὀθωμανῶν.

• Ἡ λιτότητα, ἡ συντομία τοῦ περιεχομένου τοῦ «Βίου», τὸ δωρικό ὕφος μέ παντελῆ ἀπουσία καθιερωμένων ἐπαίνων στό ἠθικό πεδίο, δείχνει ἕναν ἄνθρωπο σέ διαρκῆ ἐπιστρατεύσει, ἕναν κληρικό στρατιώτη τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ «Βίος τοῦ ἁμαρτωλοῦ Πολυκάρπου» συνεχίζει τὴν Ὁρθόδοξη παράδοσι τῶν στρατιωτικῶν ἁγίων, καὶ δὴ ὅσων ἦταν καὶ Μάρτυρες. Ἡ στρατεύσει εἶναι ἐγγενής εὐαγγελική παράδοσι καὶ μετὰ ἐκκλησιαστική τῶν militiae Christi, τοῦ μοναχισμοῦ ὡς στρατιωτῶν τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι πιό κοντά σπὴν εὐαγγελική διήγησι μέ τὴ λιτή καὶ συγκρατημένη ἔκφρασι καὶ ὄχι σπὴν κλασική μοναστική ἀφήγησι, συνήθως τυποποιημένη, ἢ τὴν βιοματική φιλοκαλική κορύφωσι μέ προβολή τῆς εὐγένειας τοῦ ἡθους. Εἶναι βιογραφία, ἔχοντας στοιχεῖα ἐξειδικευμένου τρόπου ἐγκωμασμοῦ, προβάλλοντας ὄχι τόσο τὸν πατρικό ἐπίσκοπο ὅσο τὸν ἐπαγγελματία πιστό στρατιώτη, ὁ ὁποῖος ἐπιλέγει καθῆκον δυνάμενο νά τοῦ ἐπιφέρει θάνατο. Ἀποκτᾶ δραματικό χαρακτήρα, μέ τὸ πού ὁ ἴδιος συγκρούεται μέ τὸν ἑαυτό του, παίρνει ἀποφάσεις νά ἀφοσιωθεῖ σπὴν ὑπηρεσία ἀρχῶν καὶ ὄχι προσώπων, προκαλεῖ τὴ «φιλοπόλεμη» μοῖρα του, ὀλοκληρώνει δηλαδὴ ἕνα δράμα πού ἐκτυλίσσεται (σπὴ Θεσσαλία) σπὴν ἀρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασις, πρὸς τὴν ὁποία πάλι εἶχε μία ιδιαίτερη στάσι.

Σημαντική εἶναι ἡ ἔντεχνη κριτική τοῦ συγγραφέα σπὴν ἡγεσία τοῦ στρατοκρατικοῦ ὀθωμανικοῦ συστήματος χωρὶς ἀναίρεσι τῆς ὀθωμανικῆς νομιμότητας. Σχολιάζεται περισσότερο: 1. Ἀλῆ πασάς: ἀσκεῖ πατερναλιστική ἐξουσία πού γίνεται ἀνάλογα ἀδίστακτη, οἱ συνεργάτες του τὸν φοβοῦνται φανερά καὶ τὸν ὑποτιμοῦν στά κρυφά 2. Βελῆς: εἶναι πιό πολιτισμένος ἀλλὰ θολωμένος, τοῦ φέρεται ἀξιοπρεπῶς, τοῦ ἀπευθύνεται σπὴν ἐκκλησιαστική γλώσσα, ἀλλὰ καὶ τὸν ρίχνει σπὴ φυλακή. Ἐπιρράζεται εὐκόλα ἀπὸ συνεργάτες του, ὅπως ὁ ἐκ Πρεμετῆς Εὐθύμιος Κωφός πού ἐπεμβαίνει σέ θέμα τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁ γιατρός Θερεϊανός πού τὸν πείθει νά ἀποφυλακίσει τὸν Πολυκάρπο 3. Δράμαλις: εἶναι ἐμπαθής ἀξιωματοῦχος, δέν ἀκούει κανέναν λογικό συνεργάτη του, φέρεται σκαῖά σέ ἕναν καταδικασμένο ἀλλὰ ἡγέτη τῶν Χριστιανῶν σάν ἐπιλοχίας, δειγμα τῆς προσωπικῆς ἐμπάθειας πού ἔτρεφε. Καὶ τοὺς τρεῖς ἡγέτες ὁ Πολυκάρπος ἀντιμετώπισε μέ θάρρος σάν ἴσος πρὸς ἴσον (π.χ. στοὺς ἄνθρώπους τοῦ Βελῆ λέγει ὅτι εἶναι ἰσάξιος μέ βεζύρη), μέ σεβασμό (π.χ. ἀπευθύνει «πολυχρόνιο» σπὸν Ἀλή). Φέρνει ἀντιρρήσεις, δέν εἶναι φερέφονό τους.

Ἡ εἰκόνα τοῦ ἐπιστρατευμένου δηλώνει ὅτι ὁ «Βίος» εἶναι ἕνα **συγκεκρι-**

Λυμμένα αντιστασιακό κείμενο, σέ μία ενδιάμεση κατάσταση: ούτε συμβατικό στό Όθωμανικό κράτος, όπως θά νόμιζε ένας αμύητος στήν Όρθόδοξη εκκλησιολογία, ούτε ανατρεπτικό, τουλάχιστον εύκρινως καί άμέσως⁴⁸. Άπλως ήταν τυπικά νομιμοφανές. Η Έκκλησία υπομένει, δέν άποδέχεται τήν καταπάτηση ανθρώπινων δικαιωμάτων καί αρχών, αλλά δέν είναι καί φιλοπόλεμη. Διά λόγους οικονομίας άποδέχεται τόσο τήν υποτέλεια όσο καί τήν επανάσταση, αν είναι επιλογή τών Πιστών. Όσον άφορᾷ τήν επανάσταση στό Πήλιο, εκεί κλήθηκε νά περισώσει ὅ,τι μπορούσε, άφου δέν υπήρχε τοπικός επίσκοπος.

Όλη τήν άρνητική «πολιτική» κατάσταση τήν αντιπαρέχεται μέ ὄρους ποιητικούς (σάτιρα, τέχνη πειθούς) ή βιοματικούς (εἶδος βιοπολιτικῆς!) πού εξαίρουν τήν τραγωδία, ἔτσι ὥστε ή Έκκλησία νά σημειώνει εἰς βάρος τῆς ὅποιας παρανομίας πνευματική νίκη. Υποτυπώνεται ήθικό μειονέκτημα στό ὀθωμανικό σύστημα στήν πράξη, ἐφόσον ἕνα ἐπιμέρους ζήτημα, ή παρατεταμένη υπόθεση τοῦ Άνθίμου φανερώνει ὅτι δέν υπήρχαν σημεία οὐσιαστικῆς ἐπαφῆς τοῦ Όρθόδοξου μιλλέτ μέ τό Όθωμανικό κατεστημένο. Γιά λόγους εκκλησιαστικοῦ ήθους ὁ Πολύκαρπος δέν ἀφομοιώθηκε στό σύστημα τοῦ Άλῆ πασᾶ (ἀρχικοῦ «προστάτη» του, μετέπειτα ἀντιπάλου του) οὔτε στό σουλτανικό του Μαχμούτ Β΄, ὅταν διέλυσε τήν ἀρχικά καλή σχέση πού εἶχε μέ τόν Δράμαλη. Ὁ σουλτάνος ἐκδίλωσε εὖνοια γιά τόν χειρισμό του στήν ἐκδίωξη τοῦ Άλῆ πασᾶ καί τόν ἀποκατέστησε ὡς μπροσπολίτη, ἀλλά μετά τόν θάνατόν του, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀποροῦν καί οἱ Όθωμανοί υπάλληλοι. Ὁ Δράμαλης ἐξέλαβε τί διοικητική «ἀντίσταση» τοῦ Πολυκάρπου ὡς προσωπική του μείωση, ἀδυνατώντας νά συλλάβει τί μαχητική παράδοση πού ἔκρυβε ἕνας Όρθόδοξος επίσκοπος.

Η ἀσυμβατότητα τοῦ Πολυκάρπου μέ τό σουλτανικό κράτος ὡς θέμα υποβάλλεται ἀπό ἐξαιρετικό ἱστορικό παράδειγμα: α) στόν εκκλησιαστικό χῶρο τί διαφορά τοῦ μπροσπολίτη ἀπό τί Δάρδα/Ντάρντα, καί τοῦ Γιαννιώτη Άνθιμου Ντούρντα, πρώην συνεργάτη του, ἴσως καί φίλου, ἀλλά πλέον εὐνοούμενου τών Όθωμανών (Άλῆ καί Δράμαλη). Θέμα τό ὁποῖο ἐπενδύεται καλλιτεχνικά μέ μία σειρά ἀντιθέσεων-συγκρούσεων, πλίν ὅμως πραγματικότητα,

⁴⁸ Ὁ ἐκδότης βρῖσκει ὅτι ὁ Βίος εἶναι ἕνα λογοκρίμενο κείμενο, μί θίγοντας «τῆν ἀλαζονείαν τῶν τυράνων», βλ. *Σπύρος Ζέγκος*, σ. 23: «...μερικά ἐξ αὐτῶν διηγείται ἀπλῶς καί ἀφελῶς, ἀλλά ἐπιχρυσώνει διά κολακευτικῶν φράσεων πρὸς τόν Σουλτάνον καί τό Δοβλέτι, ἄλλα δι' ἐπουσιωδῶν αἰτιολογῶν διηγείται τά οὐσώδη, ἀλλά μόλις τά θίγει ἀμέσως τά ἀποσιωπᾷ καί ἕτερα ἐντελῶς ἀποφεύγει νά περιγράψει. πλείστα δέ τούτων ἀφίνει νά ὑπονοηθῶσιν».

ἀφοῦ ὡς σύγκρουση ἡρώων συγκινεῖ τούς ἀναγνώστες β) Στόν κοσμικό χῶρο ἢ σύγκρουση τοῦ ἴδιου «Ἀλβανοῦ» μπροπολίτη ἐναντίον τοῦ Ἀλβανοῦ κοσμικοῦ ἡγέτη-τυράννου, παρά τὴν ἀρχικὴ καλὴ σχέση τους. Ἡ φιλία (ἀρμονία) μεγάλων ἀνδρῶν (ὅπως ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὁ κοσμικὸς ἡγέτης) δημιουργεῖ Ἱστορία, ἀλλὰ ἡ δυσ-αρμονία δημιουργεῖ παρεκτροπές πού ἐνίοτε γίνονται θέμα τῆς μεγάλης τέχνης. Τὰ ὁμώνυμα ἀπωθοῦνται, φίλοι-συνεργάτες συγκρούονται γ) Ἀλλὰ τὸ χειρότερο ἀκολουθεῖ, μία τρίτη σύγκρουση: ὁ νικητὴς τῶν δύο προηγούμενων, ὁ Πολύκαρπος, ἐκτελεῖται ἀπὸ αὐτοῦς πού βοήθησε (σουλτάνο, Δράμιαλη).

Ἡ τέχνη τοῦ συγγραφέα κορυφώνεται μὲ μία καταγγελία μέσα ἀπὸ τὴν ἔνταση τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ Πολυκάρπου, ἀφοῦ κάνει τούς μουσουλμάνους νά νιώθουν ἐνοχές, ὅπως ἐκδηλώνονται ὁ μουλάς καὶ ὁ τσαούσης. Ὁ μπροπολίτης ἦταν ἀθῶος, ἀποδέχεται τὸν θάνατό του ὡς στρατιωτικὴ ἀκόμην καὶ γιὰ τὸν ἄδικο (στρατιωτικὸ) «ἀρχηγό» του, τὸν σουλτάνο, ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου. Ἔτσι μετατρέπει τὴν αὐτοθυσία τοῦ μπροπολίτη σὲ ἀδήλωτη κριτικὴ κατὰ τῆς ἠθικῆς ὑπόστασης τοῦ σουλτανικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖο βέβαια δὲν ἀπαξιῶνει νομικὰ ἢ θεσμικὰ. Ἐφόσον αὐτὸ παραμένει ἀντιδραστικὸ στὴν πράξη, τοῦ ἀποσπᾶ τὸ ἠθικὸ πλεονέκτημα. Καλὸ κάνει Χριστιανὸς στό κράτος κι ἐκεῖνο τὸν σκοτώνει! Ὅστος δὲν ἀντιτίθεται στόν σουλτάνο, μεταξύ ἄλλων καὶ γιὰ λόγους ἀσφάλειας τοῦ συντάκτη καὶ τῶν ἀναγνωστῶν του. Αὐτὸ μένει ὡς ἐπιγεῦση στόν ἀναγνώστη τοῦ «Βίου», Χριστιανὸ ἢ μουσουλμάνο. Ἴσως ἐπιτυγχάνεται ἡ πιὸ μεγάλη πολεμικὴ νίκη τοῦ ἐπιστρατευμένου μπροπολίτη, αὐτὴ πού παραλύει τὸν ἀντίπαλο, τακτικὴ γνήσιου στρατιώτη ἀποφασισμένου νά πεθάνει, ἐνῶ προετοιμάζει τὸν ἀναγνώστη προβάλλοντας τὸν σκληροτράχηλο χαρακτήρα τοῦ ἡρώα του σὲ μία σκληρὴ πλέον πραγματικότητα.

β) Ἐσωτερικὴ εἰκόνα: Μαρτύριο «Ἀμαρτωλοῦ»

Ὁ ὠμὸς ρεαλισμὸς στὴν ἀναπαράσταση τῆς πραγματικότητας δὲν σημαίνει, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Σπύρος Ζέγκος, ὅτι ὁ συγγραφέας δὲν «ἔχει δώσει εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ χροιάν ἐκκλησιαστικὴν, διήγησιν ἀπλήν», ἐξοῦ καὶ ὁ τίτλος πού δίνει: «Βίος τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου»⁴⁹. Εἶναι παραδειγματικὴ προετοιμασία (μαρτυρία) γιὰ Μαρτύριο, ἐφόσον ἀποδέχεται τὸν ἑαυτό του ὁ ἴδιος ὁ Πολύκαρπος «θυσία γιὰ τὸν σουλτάνο καὶ τούς Χριστιανούς», πάνω στότελειότερο πρότυπο, τὴν εὐαγγελικὴ διήγησι τοῦ Θεοῦ πάθους σύμφωνα μὲ

⁴⁹ Σπύρος Ζέγκος, σσ. 24, 30.

τό κατά Ιωάννην, ἀλλά καί τὴν τελικὴ θεανδρική Νίκη, τὴν ὁποία ἀρύεται ἀπὸ τὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Γιά τὴν ἀκρίβεια εἶναι ἀρχέτυπα πού ἀναβιώνουν, ἐφόσον ὁ Πολύκαρπος ὡς ἐπίσκοπος εἶναι τύπος τοῦ Χριστοῦ⁵⁰. Ὁ Ἰγνάτιος συνέταξε τὸν «Βίο» μέ τὴ μοναδική αὐτὴ ἰδιαιτερότητα, βασιμμένος στό ὑψιστο βιβλικό πρότυπο τῆς θυσίας τοῦ Χριστοῦ, ἔχοντας ἀφορμὴ καί τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πολύκαρπος ἀποκεφαλίστηκε σπὴν μουσουλμανικὴ (ἡμερολογιακὴ) πρωτοχρονιά τοῦ ἰσλαμικοῦ ἔτους, γεγονός πού ἐνίσχυσε τὴν βιοματικὴ ἀντίληψη τοῦ ἐξιλαστηρίου θύματος. Ἴσως αὐτὸ τὸν βοήθησε νὰ περάσει στό παράδειγμα τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, τῆ θανάτωση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν Παρασκευή, ἀνήμερα τὸ Πάσχα, μία (ἐποχικὴ, ἀνοιξιάτικη) πρωτοχρονιά τῶν Ἑβραίων.

Συγκεκριμένα:

- Ὁ Ἄνθιμος πηγαίνει στοὺς ἐχθροὺς τοῦ Πολυκάρπου, τὸν Ἀλί πασά καί τὸν Μαχμούτ πασά/Δράμαλη: Ὁ Ἰούδας ἔχει ἐπαφές μέ τὸ Ἱερατεῖο γιὰ νὰ συλληφθεῖ ὁ Χριστός.
- Συλλαμβάνεται, φυλακίζεται στό διοικητήριο: Ὁ Χριστός δικάζεται στό πρατώριο.
- Δέν δραπετεύει μέ τὸν καπετάνιο Διαμαντῆ Στουρνάρα (ὅπως συνέβη μέ τὴν περίπτωση τοῦ Σωκράτη στὸν «Κρίτωνα» τοῦ Πλάτωνα): ὁ Ἰησοῦς Χριστός πού παραδόθηκε στοὺς ὄπλοφόρους δέν χρησιμοποίησε δικό του στρατό νὰ τὸν σώσει (*Ιω.* 18,36: «οἱ ὑπηρετοὶ οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἀν ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις»).
- Ὁ Μαχμούτ πασάς τὸν ἐπιπλήττει δημόσια λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεση («τὸν ὠμίλησεν αὐστηρὰ τουρκασί»): Ὁ Πιλάτος ἐκθέτει τὸν Χριστὸ στὸν λαὸ μασπαγμένο λίγο πρὶν παραδοθεῖ στοὺς σταυρωτὲς («Ἴδε ὁ Ἄνθρωπος») (*Ιω.* 19,5).
- Ἀποδέχεται τὴ θανάτωση του πρῶτα διὰ τὸν σουλτάνον καί διὰ τοὺς Χριστιανοὺς, μὴν γίνουιν ἀντίποινα: ὁ Χριστός ἔγινε ἐξιλαστήριο θῦμα ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ὅπως τὸ τόνιζε πρὶν ἀκόμη συλληφθεῖ. Ζητᾷ τὴ συγχώρεση τῶν σταυρωτῶν (*Λουκ.* 23,34).
- Τονίζεται ὅτι ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφαση καί ἡ ἄμεση ἐκτέλεση ἔγινε τὴν ἔκτη ὥρα (ἡμέρα Σάββατο), ὅπως στὸν Χριστό (ἡμέρα Παρασκευὴ τοῦ Σαββάτου) (*Ιω.* 19,14).
- Ὁ μουλᾶς/εἰσαγγελέας μετὰ θάνατον τοῦ Πολυκάρπου ἀναγνωρίζει τὴν ἠθικὴ ἀξία του: ὁ ἐκατόνταρχος ἀναγνωρίζει τὸν Χριστὸ ὡς Υἱὸ τοῦ Θεοῦ (*Μάρκ.* 15,39).
- Ὁ Ἰγνάτιος τὸν ἀκολουθεῖ σπὴν ἐκτέλεση μαζί μέ ἄλλους: ὁ ἀγαπημένος

⁵⁰ Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, «Ὁ Ἅγιος καί ὁ Μάρτυρας ὡς μιμητὴς τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου», *Ὁ Ἅγιος καί ὁ Μάρτυρας σπὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, Εἰσηγήσεις ἸΒ' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας*, ὑπεύθυνος Στυλ. Γ. Παπαδόπουλος, Ἀθῆνα 1994, σσ. 56-68.

μαθητής του Χριστού, ο Ιωάννης, παρακολουθεί τη Σταύρωση με άλλες γυναίκες από κοντά (Ιω. 19,25-27).

- Παραδίδοντας τό ράσο στους δημίους δείχνει ότι ο ίδιος είχε τί συνείδηση ότι μμείται τόν Χριστό, τόν διαμερισμό τών ίματίων από τούς στρατιώτες (Ιω. 19,23-24).

- Ό μουλᾶς αποδεχόμενος τίν ήθική άνωτερότητα του Πολυκάρπου μεσολαβεί στόν Δράμαλη γιά τίν ταφή, όπως ο Ιωσήφ από Αρμαθαίας στόν Πιλάτο γιά τό σώμα του Ίησου.

- Θάβεται αύθημερόν τίν ήμέρα πού θανατώθηκε, όπως άκριβώς και ο Χριστός.

- Περιγράφεται ή άνοδος τής ψυχής του στόν ούρανό, κατ' αντιστοιχίαν πρós τίν Ανάληψη του Χριστού.

- Έχει σχέση γάμου με τίν Έκκλησία (όπως τίν ώμολόγησε στόν Άλή πασά και όπως διπλώνει ο ίδιος στόν πατριάρχη Γρηγόριο), όπως ο Χριστός με τίν Καινή Ίερουσαλήμ (Αποκ. 19,7,21-22).

- Θυσιάζει τόν έαυτό του ύπέρ του ποιμνίου του, όπως έκανε ο Χριστός (Ιω. 10,11-16).

- Αφού είχε αποκατασταθεί από τόν σουλτάνο έρχεται ως θριαμβευτής με όθωμανικό στρατό (ο Δράμαλης είναι σαν να συνοδεύει και ο Πολύκαρπος έχοντας τόν πρώτο λόγο, βλ. πιο πάνω): ο Λόγος του Θεού καταφθάνει έφιππος με τά στρατεύματα στόν ούρανό (Αποκ. 19,11 κ.έ.).

- Μέ τί σύναξη τών (Ρωμηών) καπεταναίων οδηγεί σε διαγραφόμενη νίκη πρós τόν τύρανο Άλή, ενώ τόν Άνθιμο αποβάλλει όριστικά από τί Μητρόπολη και παραγγέλλει να μίν έλθει στή Λάρισα «νά τόν κάνει τερπία», να τόν βασανίσει, όπως θά έμελλε να αποβληθούν και βασανισθούν τό Θηρίον και ο Ψευδοπροφήτης (Αποκ. 19,20-21, 20,10).

- Συμβιβάζει τούς στασιαστές τής Μαγνησίας στή Μακρινίτσα, επιφέρει τίν ειρήνη στή Θεσσαλία, όπως έμφανίζεται ή Καινή Ίερουσαλήμ επί τής γής (Αποκ. κεφ. 21-22).

Ό βιογράφος, έρμηνεύοντας πιθανότατα ανάλογες βιοματικές θέσεις του Πολυκάρπου, επιλέγει από ένα σύνολο γεγονότων μερικά πού οδηγούν σε παραλληλισμό τής διήγησής του με τί βιβλική, δίνοντας αποκαλυπτική-έσχολογική διάσταση στον άγώνα του μητροπολίτη του, πού είναι μίμηση του άγώνα κατά του Θηρίου και του Ψευδοπροφήτη, όπου αναβιώνει στήν πράξη τό αποκαλυπτικό Άρνίον, πού είναι ο θυσιασθείς Ίησους Χριστός. Χρησιμοποιεί τό κατά Ιωάννην εύαγγέλιο κυρίως όπως και τίν Άποκάλυψη του Ιωάννη γιά να αποδώσει τί βιοματική σχέση του επισκόπου με τό ποιμνίο του κατά τό πρότυπό του Χριστού, σχέση γάμου του με τίν τοπική έκκλησία

(Πρβλ. *Άποκ.* 21,2). Είναι τό κεντρικό μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, ἡ θυσία καί ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ, καί στό τέλος δίνει τή μαρτυρία του μέ τό αἷμα του: «*Ἄς γίνω ἐγώ θυσία διά τόν σουλτάνον καί διά τούς χριστιανούς*». Ὅποτε τό ξένο στοιχείο πολεμεῖται, ἀποβάλλονται στελέχη τῆς πού δίνουν νομιμότητα σπίν αὐθαίρετη βούληση κοσμικῶν ἡγετῶν καί διασποῦν τήν οικογενειακή δομή τῆς Ἐκκλησίας (ὁ ἐπίσκοπος ὡς νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας)⁵¹. Προβάλλεται ἡ ζωή τοῦ τοπικοῦ ἐπισκόπου στό δράμα τῆς παγκόσμιας ἱστορίας.

Ἡ στρατιωτική-ἀντιστασιακή κατατομή τοῦ Βίου εἶναι φυσικό ὅτι καταλήγει στή μαχητική-θυσιαστική δόμηση τοῦ πολεμιστῆ Πολυκάρπου κατά μίμηση τοῦ Καλοῦ ποιμένα Χριστοῦ. Ὁ στρατιώτης ἔχει στόχο τή νίκη, ἐν ἀνάγκη μέ τή θυσία του. Τεχνηέντως ὅμως καλύπτεται, σάν νά εἶναι σέ στρατιωτική παραλλαγή! Δέν ὁμολογεῖ ὅτι εἶναι τέτοιος. Ἀλλά στό τέλος ἐπιτελεῖ ὁμολογία θανάτου.

Τό δράμα τοῦ Πολυκάρπου βιώνεται μέ τήν «οἰκονομία» του νά χειροτονήσει νέο ἐπίσκοπο πάνω σε μή κενή ἐπισκοπή, αὐτή τῶν Σταγῶν, ἀφοῦ τό ἔφερε βαρέως, ζώντας γιά ἀρκετά χρόνια το δικό του μαρτύριο συνειδήσεως, ἔρχεται κοντά στους νεομάρτυρες. Οἱ ὅποιοι προκαλοῦσαν στό μαρτύριό τους γιά κάποια προηγούμενη ἐνδοτικότητα σέ θέματα πίστεως ἢ ὑπῆρχε σκευωρία ὅτι εἶχαν δεχθεῖ κανόνες τοῦ Ἰσλάμ⁵². Ἐδῶ δέν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, ἀλλά σπίν οὐσία εἶναι μάχη γιά τήν πνευματικότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἐναντίωση σέ μία «αἵρεση παραγοντισμοῦ». Πλησιάζει, ἐπομένως, τούς ἐθνομάρτυρες, οἱ ὅποιοι ὅμως ἦταν συνηθέστατα λαϊκοί, δέν εἶχαν πάντα ἀμυντική στάση ἀλλά ἐνίοτε καί ἐνεργητική κατά τῶν ἀλλοθρησκῶν κατακτητῶν μέ σκοπό τήν ἐλευθερία,

⁵¹ Ἡ θέση αὐτή μπορεῖ νά εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπίδρασης ἀπό τόν Συνοδικό τόμο τοῦ 1806 ἐπί πατριάρχῃ Γρηγορίου Ε΄, ὅπου ἡ ἱεροσύνη ἀντιμετωπίζεται ὡς ἐξουσία πέρα ἀπό τήν ἀσκηση διοικητικῆς μέριμνας καί τίς νομοκανονικές διατάξεις, βλ. Νικόλαος Γρ. Ζαχαρόπουλος, *Γρηγόριος Ε΄. Σαφῆς ἔκφρασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς ἐπί τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 82.

⁵² Στυλιανός Παπαδόπουλος, *Οἱ νεομάρτυρες καί τό δούλον γένος*, Ἐν Ἀθήναις 1974, σ. 54 κ.έ. Χρίστος Κρικῶνης, «Κληρικοί νεομάρτυρες καί μάρτυρες», *Πρακτικά Θεολογικοῦ Συνεδρίου εἰς τιμὴν καί μνήμην τῶν νεομαρτύρων (17-19 Νοεμβρίου 1986)*, Τερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1988, 258 κ.έ. Ἰωάννης Θεοχαρίδης-Δημήτρης Λουλές, «Οἱ Νεομάρτυρες σπίν ἑλληνική ἱστορία (1453-1821)», *Δωδώνη* 17/1 (1988), σσ. 135-150, 137, ὅπου βιβλιογραφία καί κατάλογος Μαρτύρων. Μαν. Βαρβούνης, *Λαογραφικά τῶν Νεομαρτύρων*, Δημοκρίτειο πανεπιστήμιο Θράκης, Κομοτηνῆ 1998, σσ. 18-34, ὅπου βιβλιογραφία. Γεώργιος Τζεδόπουλος, *Ὁρθόδοξοι νεομάρτυρες σπίν ὀθωμανική αὐτοκρατορία: ἡ συγκρότησις τῆς πρακτικῆς καί τῆς ἐρμηνείας τοῦ ὁμολογιακοῦ θανάτου*, διδ. Διατριβή, ΕΚΠΑ, Ἀθήνα, 2012, ὅπου σχολιάζεται ὁ πολιτισμός τοῦ μαρτυρίου τῶν Νεομαρτύρων πού ἀναπτύχθηκε κυρίως μετά τόν 18ο αἰῶνα καί τήν πρώτη 20ετία τοῦ 19ου αἰῶνα.

τὴν ἀνάσχεση τοῦ πνεύματος τῆς ὑποτέλειας στὴν Ἐκκλησία⁵³. Ἡ ἄν ἦταν νὰ ἐνταχθεῖ στοὺς μάρτυρες, θὰ ἀνῆκε σὲ εἰδική κατηγορία, ὅπου μαρτύρησε γιὰ τὴν ἐπιμονή του νὰ διατηρήσει τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἐναντιωθεῖ στὸν ἐνδοτισμὸ κάποιων στελεχῶν. Ὁ Ἀ. Βακαλόπουλος περιλαμβάνει τὴν ἀντίσταση στὴν τυραννία ὡς πράξη τῶν ἴδιων τῶν νεομαρτύρων⁵⁴. Ὅπωςδήποτε ἀποτελοῦν ἓνα διαχρονικὸ ἱστορικὸ φαινόμενο, τὸ ὁποῖο ὀφείλεται καὶ στὴν τάση γιὰ ἐνίσχυση τῆς ἐξουσίας τῶν Ὀθωμανῶν, ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία τὸ ἀξιοποίησε γιὰ ἐνίσχυση τοῦ φρονήματος τῶν πιστῶν⁵⁵.

Τὸ ἴδιο προσπαθεῖ νὰ κάνει ὁ Ἰγνάτιος στὴ βουβή πλέον Λάρισα, μεταφέροντας ὄχι μόνον δικές του ἀπόψεις, ἀλλὰ πρωτίστως βιώματα τοῦ δεσπότη του. Ἀφοῦ καλύπτει ἀγιογραφικὰ τὴν Ἀποστολή τοῦ τιμωμένου, μπορεῖ νὰ τὸν θεωρεῖ καλυμμένα ἱερομάρτυρα ἐπίσκοπο πού ἀναβιώνει τὴν ζωὴ τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία εὐχεται γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν ὑποτελῶν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο ἐλεύθερο⁵⁶. Στὸ περιβάλλον τοῦ Πολυκάρπου, στὴ Μητροπόλη, ὁ λόγιος Ἰωάννης Βηλαρᾶς καὶ ἄλλοι συζητοῦν ἐλεύθερα, ὀραματιζόμενοι τὸ μέλλον τῶν Ἑλλήνων⁵⁷. Ἐπίσκοποι (μητροπολίτες, πατριάρχες) θανατώνονταν γιὰ παραδειγματισμὸ, σὲ περιόδους τοπικῶν ἐξεγέρσεων ὅπως στὴν περίοδο τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821⁵⁸. Ἐξέφραζαν τὸ πνεῦμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐλευθερίας.

Ἡ δομὴ τοῦ «Βίου τοῦ ἀμαρτωλοῦ Πολυκάρπου» ἀποκαλύπτει **ἓνα ἐσωτερικὸ, κρυμμένο, «κείμενο»**. Ἀναβιώνει στὸ πρόσωπο τοῦ Πολυκάρπου ἡ θυσία καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ στρατηλάτη Χριστοῦ πού ὁδηγεῖ στρατεύματα (εὐαγγέλιο, Ἀποκάλυψη). Ἡ Ἀποκάλυψη εἰδικὰ, ἐκτός ἀπὸ παρηγορητικὸ κεί-

⁵³ Αἰκ. Ν. Παπαμιχαλάκη, *Νεομάρτυρες καὶ ἐθνομάρτυρες στὰ χρόνια τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Ἰωαννίνων*, ΑΠΘ-Θεολογικὴ Σχολή, Θεσσαλονίκη, 2015, σσ. 41 κ.έ., 56-63, ὅπου βιβλιογραφία, σσ. 72 κ.έ., 76-77.

⁵⁴ Ἀπ. Ε. Βακαλόπουλος, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τόμ. Β': *Τουρκοκρατία (1453-1669). Οἱ ἱστορικὲς βάσεις τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας καὶ οἰκονομίας*, Αθήνα, ἐκδ. Ἡρόδοτος, 2005, σ. 240.

⁵⁵ Ἰωάννης Θεοχαρίδης-Δημήτρης Λουλές, «*Οἱ Νεομάρτυρες*» (1988), ὅ.π. Ἰωάννης Θεοχαρίδης, «*Οἱ Νεομάρτυρες στὴν ἑλληνικὴ Ἱστορία (1453-1821). Συμπλήρωμα*», *Δωδώνη*, 20 (1991) [1994], σσ. 57-68. Ε. Zachariadou, «*The Neomartyr's Message*», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν*, 8 (1990-1991), σσ. 51-63.

⁵⁶ Χρῖστος Κρκώνης, «*Κληρικὸι νεομάρτυρες*», σσ. 241-310, 244 κ.έ., 247 (συνήθης τρόπος θανάτωσης ὁ ἀπαγχονισμός).

⁵⁷ Η. Holland, *Ταξίδι*, σσ. 129-130.

⁵⁸ Χρῖστος Κρκώνης, «*Κληρικὸι νεομάρτυρες*», σ. 260 κ.έ. (συμμετοχὴ σὲ ἐξεγέρσεις, ἱεραποστολικὴ δραστηριότητα κληρικῶν-μοναχῶν), σ. 292 κ.έ. (θανάτωση πατριάρχη Γρηγορίου Ε' καὶ ἄλλων μητροπολιτῶν ἐπισκόπων).

μενο, εἶναι καί ἀντιστασιακό, προβλέπει τήν πτώση τῆς Βαβυλώνας, τήν ἀποκατάσταση τῆς Καινῆς Ἱερουσαλήμ – ἄλλωστε γράφηκε ἀπό τόν ἐξόριστο στὴν Πάτιο συγγραφέα (Ἄποκ. 1,9). [Ὁμοίως ὁ Ἰγνάτιος ἔφυγε διωγμένος ἀπὸ τὴν Λάρισα, πιθανόν στὸν Τύρναβο]. Γι' αὐτὸ εἶχε μεγάλη ἀπίχηση στὴν τουρκοκρατία, σέ σημεῖο νὰ θεωρεῖται προανάκρουσμα ἐπερχόμενων ἀλλαγῶν⁵⁹. Ὁ Πολύκαρπος μμεῖται τὸν Χριστό, πολεμᾷ τὴν Βαβυλώνα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καί μὲ πραγματικό στρατό καί ὡς θυσιαζόμενος ἐξιλαστήριος ἀμνός, θυσιάζεται γιὰ τοὺς Χριστιανούς, ἀκόμη καί γιὰ τὸν πολιτικό-κοσμικὸ τους ἡγέτη, τὸν σουλτάνο, σύμφωνα μὲ τὸ λειτουργικὸ εὐχαριστιακὸ πρότυπο: εἶναι σάν νὰ εὐχεται νὰ τὸν φωτίσει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ. Δίνει χάρι, ἄφεση, ἀλλὰ καί τὸν κρίνει, γιὰ νὰ ἀλλάξει. Ἀκόμη καί νεκρὸς ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους, εὐχὴ ὁ σουλτάνος νὰ βελτιωθεῖ, τουλάχιστον νὰ μὴ σφαγιάσει τοὺς Χριστιανούς. Γιὰ τὸν ἴδιο ὅμως ἦταν, πέρα ἀπὸ πολιτικὸς ὑπολογισμὸς, μία ἔσχατη πράξη ἀπόλυτης ἱεροσύνης, μίμηση τοῦ Χριστοῦ, ἐφαρμογὴ τοῦ μυστηρίου τῆς Θείας εὐχαριστίας. Εἶναι ἡ μυστικὴ ἐμπειρία τῆς προσευχόμενης Ἐκκλησίας, μὲ βάση τὸ πρότυπο τοῦ Χριστοῦ.

Πρόκειται γιὰ κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ δίωξη ἑνὸς λαϊκοῦ τηρητῆ τῆς Πίστεως, ἀφοῦ ἐξαίρεται ἡ ἐνσυνείδητη αὐτοθυσία τοῦ ἐπισκόπου ἐπάνω στὸ καθῆκον του, ἀκόμη καί ὑπὲρ τοῦ διώκτη του. Ὅπως ἰσχύει καί στὴ μεγάλη τέχνη, ὁ συμβολισμὸς πάνω στὴ θεολογία τοῦ «ἐξιλαστήριου θύματος» πού δίνει ζωὴ στὴν κοινωνία του, εἰρηνευσί.

Τὰ ὄπλα εἶναι ἡ εὐκολὴ λύση, ἀλλὰ γιὰ αὐτοὺς πού δέν τὰ ἔχουν ἢ λόγῳ ἱεροσύνης ἀδυνατοῦν νὰ τὰ λάβουν, ἐπιστρατεύεται τὸ ἠθικὸ πλεονέκτημα.

4. Ὁ Πολύκαρπος ὡς ποιητικὸ καί πραγματικὸ πρότυπο ἐπαναστάτη

Τί μπορεῖ νὰ πιστεῦει ἕνας «στρατευμένος» κληρικὸς γιὰ τὴν πολεμικὴ σύγκρουση τῆς ἐποχῆς του, τὰ ὄπλα πού πῆραν πρωτίστως οἱ Νότιοι Ἕλληνες; Εἶχε ἀγωνιστικὰ χαρακτηριστικὰ πού εἶχαν κι ἐκεῖνοι, ἀλλὰ παραμένει πιστὸς στὴν σουλτανικὴ ἐξουσία, στὸ τέλος δέ ἀφιερώνει τὴ θυσία του γιὰ τὸ καλὸ τοῦ σουλτάνου, τῶν Χριστιανῶν, νὰ κατευναστῆ ἡ δικαιοσύνη του! Ἔχει συνεί-

⁵⁹ Asterios Argyriou, *Les exégèses Grecques de l'Apocalypse a l'époque turque 1453-1821*, Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1981. Ἄστ. Ἀργυρίου, «Διαμόρφωση μιᾶς ἑλληνορθόδοξης συνείδησης μέσω τῶν ἐρμηνειῶν στὴν Ἀποκάλυψη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας», *Ἅγια Γραφή καί σύγχρονος κόσμος. Τιμητικὸς τόμος στὸν καθηγητὴ Ἰωάννη Καραβιδόπουλο*, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 57-74.

διση πώς θυσιάζεται για τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση ὅπως θυσιάστηκαν καί ὁ πατριάρχης καί ἄλλοι ἐπίσκοποι λόγω τῆς ἐπαναστάσεως⁶⁰. Μπορεῖ νά μὴν πρόλαβε νά συλλάβει τήν μετατροπή τῆς Ἐπανάστασης τῶν Ἑλλαδιτῶν σέ ἐθνική. Μπορεῖ νά δεχόταν ἄλλο πρόγραμμα ἄλωσης τῆς ἐξουσίας. Ὁ Πολύκαρπος, ἂν ὄντως γνώριζε τί Φιλική Ἐταιρεία ὅπως θέλει ἡ παράδοση τῆς οἰκογενείας του στή Δάρδα, δέν θά ἤθελε τί διάλυση τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους.

Τό τί πίστευε πραγματικά δέν μπορεῖ νά ὁμολογηθεῖ ἀπό τόν συντάκτη τοῦ «Βίου», ἀλλά τό ἀποκαλύπτει ἡ ποιητική του τέχνη: ἕναν πολεμισμό μέ «φανερή» ἐνδυμασία κληρικοῦ καί «κρυμμένη» κατατομή στρατιωτικοῦ, ἀναβιώνοντας τόν ἀποκαλυπτικό Νικητή διά τοῦ Πάθους Του. Τό παράδειγμα τοῦ μητροπολίτη Πολυκάρπου ἀνάγεται στό ἐπισκοπικό πρότυπο, τό ἐσωτερικό, τό μυστικό του σῶμα τοῦ ἐπισκόπου ὡς ἀντιτύπου τοῦ θεανδρικοῦ σώματος, ἐνῶ τό ἐξωτερικό ὡς «ἐπίστρατο», ἐπενδύεται μέ τήν εἰκόνα τοῦ στρατιωτικοῦ, καί δί «Ἀλβανοῦ» (Αρβανίτη) καπετάνιου, πού ἦταν στήν ὑπηρεσία τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ.

Ὁ ἱεροδιάκονος Ἰγνάτιος δέν ἀναφέρει τίποτα γιά τήν Ἐπανάσταση στόν Νότο, ἐνῶ γιά τί θεσσαλική ἐπέκτασή της ἀφιερώνει ἀκροθιγῶς ἐλάχιστα, στό πλαίσιο τῆς μᾶς ποιητικῆς κατασκευῆς. Ἐνός ἀποκαλυπτικοῦ ἀγῶνα γιά τήν εἰρήνη, μετά τήν ἐκδίωξη τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐπομένως ἀναδύεται ἕνα κενό τῆς μί σύνδεσης μέ τά γεγονότα πού ἐκτυλίσσονται στή Νότια Ἑλλάδα. [Τό «κενό» στήν τέχνη δέν εἶναι ἄνευ νοήματος, στό ὀπτικό-ἀκουστικό πεδίο, ὡθεῖ σέ ἐνστικτώδη ἀντίδραση γιά κάλυψη].

Ὁ συγγραφέας ἀφήνει τόν ἀναγνώστη νά συμπληρώσει μόνος του τά περαιτέρω γιά τό μείζον πρόβλημα τῆς ἐποχῆς. Δέν εἶναι ἐναντίον τῆς ἐπιλογῆς πολέμου κατά τυράνων, ὅπως ἦταν ὁ Ἀλῆς, ἐφόσον μέ προτροπή τοῦ πατριαρχείου ὁ Πολύκαρπος εἶχε ἤδη καλέσει στά ὄπλα τούς τοπικούς καπετάνιους ἐναντίον του! Ἐπομένως μέ τήν ἐπιδειχθεῖσα σωπή οὔτε ἐπιδοκιμάζεται οὔτε καταδικάζεται ἀπό τόν μητροπολίτη ἡ ἐπανάσταση στή Νότιο Ἑλλάδα. Τό ἀντίθετο εἶναι πῶς πιθανό: Προετοιμάζεται.

Τήν περίοδο ἐκείνη, ὅπου ὑπῆρχε σχεδόν καθολική λαϊκή αἵτηση, ἱεράρχες ἔφταναν ὡς τήν εὐλογία τῶν ὀπλῶν ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας⁶¹, ἂν καί δέν συμμε-

⁶⁰ Σπῦρος Ζέγκος, σ. 52.

⁶¹ Ὁ «ιερός πόλεμος» (κατά ἐχθρῶν τῆς Πίστεως), παλαιά βυζαντινὴ ἀντίληψη, περιελάμβανε θρησκευτικὴ προετοιμασία τῶν στρατιωτῶν μέ τήν εὐλογία ἱερῶν ἀνδρῶν καί ἄλλες ἱεροπραξίες, βλ. Κατερίνα Καραπλή, *Κατενύδωσις στρατοῦ. Ἡ ὀργάνωσις καί ἡ ψυχολογικὴ προετοιμασία τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο (610-1081)*, τόμος Α', Μυρμιδόνες, Ἀθήνα 2010, σσ. 45-137, 53-60.

τείχαν στίς πολεμικές επιχειρήσεις, αφού ή ιεροσύνη αποκλείει συμμετοχή σέ άγωνες πού φονεύονται άνθρωποι. Ό Πολύκαρπος προφανώς δέν δέχτηκε τέτοιο αίτημα εϋλογίας τών όπλων ειδικά στό Πήλιο. Σέ ό,τι τόν άφορούσε, μιά καί δέν υπήρχε τοπικός επίσκοπος, αναλαμβάνει νά πετύχει συμβιβασμό κατ' οικονομίαν στή Μακρινίτσα («έσύναξαν τά χωρία καί τούς ήσύχασεν ό Λαρίσις μέ έναν συμβιβασμόν»). Υπήρξε άλλη τακτική, αφού θά έξελισσόταν σέ άνισο άγωνα γιά τίν άπροστάτευτη Θεσσαλία, όπως συνέβη μετά άπό λίγο. Άν ρητά καταδίκασε, τουλάχιστον ό Ίγνάτιος, τίν επανάσταση συλλίβδην (πράγμα πού έκανε γιά τυπικούς λόγους ό πατριάρχης), θά άναιρούσε όσα περιγράφει γιά τόν άγωνα του Πολυκάρπου επί χρόνια γιά τίν έλευθερία τής Έκκλησίας, ένδεχομένως καί κάποια σχέδια γιά όμαλή μετάβαση όλου του Όθωμανικού κράτους σέ ένα νέο πμό έλεύθερο καθεστώς. Λόγω τής καταδίκης του σέ θάνατο, δέν βρίσκει νόημα νά προτρέπει σέ πολεμικό άγωνα μιά επαρχία πεδινή ως επί τό πλείστον. Άποκτᾶ πλέον τίν όπτική του ιεράρχη λειτουργούντος «ύπέρ τής ειρήνης του κόσμου», γίνεται ό ίδιος «θυσία» γιά νά κατευνάσει τό μένος άπό τίν ψυχή του σουλτάνου, γιά νά γλιτώσουν οί Χριστιανοί άπό αντίποινα, γιά νά υπάρξει υπέρβαση τής παρούσης κρίσεως. Δέν έμποδίζει άλλους πού γιά λόγους συνειδήσεως θά είχαν διαφορετική επιλογή. Άπλως τούς παραδειγματίζει γιά νά πετύχουν τό έφικτό χωρίς νά καταστρέψουν τόν έαυτό τους, αφού ή Θεσσαλία δέν μπορούσε νά διεξαγάγει πόλεμο.

Άναδεικνύεται, έπομένως, μιά έσωτερική κίνηση στό κρυμμένο «κείμενο». Ό επίσκοπος είναι ένα διαθέσιμο προς θυσία μάχιμο σώμα, συνεχώς πολεμᾶ μέ τά όπλα του, πρώτος πίπτει υπέρ τών Πιστών, μελών τής Έκκλησίας νύμφης του, αλλά καί υπέρ του αντιπάλου συστήματος. Άπό αυτή τίν πλευρά, ό «Βίος του Άμαρτωλου Πολυκάρπου» εκφράζει μιά ιερατική-πολιτική (ιερή-βιοπολιτική) στάση πνευματικής ζωής: είναι επίσκοπος, νυμφίος τής Έκκλησίας τής Λαρίσις, κατ' εικόνα του Χριστού, αλλά άρχηγός τών Πιστών, **γίνεται πολεμιστής γι' αυτούς φανερά, αλλά μυστικώς είναι ήδη θυσιασμένος.**

Ίσως τώρα κατανοείται τί έννοεί όταν λίγο πριν άποκεφαλιστεί είπτε στους δημίους του: «έγώ έχω τρανέπει εις τίν Κωνσταντινούπολιν». Άφου τότε, όταν είχε μεταβεί στήν πρωτεύουσα είχε συμπληρώσει τίν εκκλησιαστική παιδεία του, δέχτηκε καί τίν έσχατη μήση, ζώντας στόν πυρήνα τής έθναρχούσης Έκκλησίας, γιά τούς Όρθοδόξους Έκκλησία καί Πολιτεία. Ό πατριάρχης ήταν έθναρχης, «βασιλεύς» (διάδοχος τών αυτοκρατόρων) καί «ιερεύς», διαθέσιμος γιά «θυσία». Άνάμεσα στόν 15ο καί 19ο αιώνα υπήρχαν θύματα πατριάρχης.

Ή πρόθεση του συγγραφέα νά άπαντήσει καλυμμένα επαναστατικά είναι

νά συνεχίσει τόν συμβιβαστικό τρόπο τῆς οἰκονομίας πού ἔθεσε ὁ Πολύκαρπος τόσον μέ τήν ὑπόθεση τοῦ ἐπισκόπου Σταγῶν, ὅσο καί μέ τή μί φυγή του. Οἱ Λαρισαῖοι μουσουλμάνοι συμπαθῶντας τόν μητροπολίτη δέν ἀντέδρασαν ὅπως παλιά στήν πόλη τους ἤ ὅπως συνέβη σέ ἄλλες πόλεις τό 1821. Τώρα μᾶλλον, ἐκτός ἀπό τό τυπικό διαγούμισμα τῆς Μητροπόλεως, παρακολουθοῦσαν (ὅπως δείχνει ἡ ἀντίδραση τοῦ μουλᾶ καί τοῦ τσαούση) ἀμίχανοι πῶς ἕνας ἔντιμος ἄνθρωπος, συνεργάσιμος μέ τήν κοινωνία καί τή σουλτανική ἐξουσία, γινόταν θύμα. Ἡ θυσία –καί δὴ ἑνός ἀθώου– μέ προβαλλόμενα ἀνθρωπολογικά κριτήρια καί καλυμμένα θεολογικά ἐνώνει ὅλους, τά πάθη καί οἱ ἀντεκδικήσεις καταπραΰνονται. Ἰκανοποιεῖται ἡ σουλτανική δικαιοσύνη καί λογική, παραμένει ἡ νομιμότητα, ἀλλά οἱ ἐντολοδόχοι στρατιωτικοί ἀκινήτοποιοῦνται, δέν προβαίνουν σέ ἄλλα ἀντίποινα. Μυστικά ἡ θυσία «διά τόν σουλτάνον» συντελεῖται ὑπέρ τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου. Αὐτό πού εὐχεται ἕνας ἐπίσκοπος πού θυσιάζει κάθε ἡμέρα τόν Χριστό, τώρα τό κάνει πράξη. Τό ἠθικό πλεονέκτημα τοῦ Ὁρθοδόξου μιλλέτ ἔχει πάντα τόν πρῶτο λόγο.

Ἡ μοῖρα τοῦ Πολυκάρπου Λαρίσης δέν τόν ὀδήγησε στήν ἔνοπλη ἐπανάσταση. Καθηλώθηκε γιά τήν ἀσφάλεια τοῦ ποιμνίου του, ἀλλά παρέμεινε στίς δικές του ἐπάξεις μάχιμος καί ἀναλώσιμος. Ἀλλά τίποτα δέν ἀποκλείει ὅτι κάτω ἀπό ἄλλες συνθήκες σέ μία πιό πρόσφορη περιοχί, ὄχι τήν πεδινή Θεσσαλία, μπορούσε νά εὐλογίσει τά ὄπλα ἐπαναστατῶν πού θά ἀναλάμβαναν τήν εὐθύνη τῶν πράξεών τους.

Τελικά ἀναδύεται ἕνα καίριο ἐρώτημα. Καταδικάστηκε σέ θάνατο σέ συνδυασμό μέ τή μί συνεργασία του σέ ὅσες «παρακάλιες» τοῦ ζήτησε ὁ Δράμαλης, μεταξύ ἄλλων καί γιατί δέν ἀποδοκίμασε τήν ἐπανάσταση στή Νότια Ἑλλάδα; Ἡ μίπως εἶχε συζητηθεῖ στήν Κων/πολη ὅτι ἦταν προσκεῖμενος στήν ἐπαναστατική συνωμοσία (π.χ. Φιλική Ἐταιρεία); Βεβαίως ὑπῆρχε ὁ φόβος ἀντιποίνων, ἦταν ὑποχρεωτικό νά εἶναι λογοκρμένο τό κείμενο.

Ἡ στάση του αὐτή μπορούσε νά εἶναι μία ἀπλῶς ἠθική ἐπαγγελία ὡς ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός ἢ σηματοδοτοῦσε κάτι περισσότερο στό «πολιτικό ἐπίπεδο» (ἐνασχόληση μέ τά κοσμικά πράγματα); Κανονικά, θά ἀρκοῦσε γιά νά κατανοηθεῖ, κρίνοντας ἀπό τόν κόσμο πού ὁ Πολύκαρπος ἐκπροσωποῦσε, τήν Ἐκκλησία, ὡς παράγοντα εἰρήνης τοῦ κόσμου, ὅποτε αἰτιολογεῖ γιατί δέν συμμετεῖχε, φαινομενικά, στή σύγχρονη Ἑλληνική Ἐπανάσταση, ἡ ὁποία ἄγγιξε ἀπλῶς Θεσσαλία, ἐπειδή θά καταστρεφόταν ὁ κόσμος πού ἐκπροσωποῦσε. Ὁ Ἰγνάτιος προβάλλει ὡς κίνητρο τῶν πράξεών του τό ἀκατάλυτο οικογενειακό πρότυπο, δηλαδή ὅτι ὁ ἐπίσκοπος εἶναι νυμφίος τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας

– σήμερα θά λεγόταν «βιοπολιτικό». Τό πρότυπο αυτό όμως ἔχει διπλό πρόσωπο: χάριν τῆς οἰκογενείας ἐπιβάλλεται ἡ εἰρήνη ἀλλά καί ὁ πόλεμος. Ἡ στρατιωτική «ἀλβανική» κατατομή τοῦ Πολυκάρπου πού ἀναλύει ἐξηγεῖ τά κίνητρά του.

Ὁ ἱεροδιάκονος Ἰγνάτιος φαίνεται νά τιμᾷ μέ ἰδιαίτερο τρόπο, πίσω ἀπό τὴν εἰκόνα τοῦ «σαλοῦ» Ἀλβανοῦ, ἕναν ἱερομάρτυρα ἐπίσκοπο. Δέν τόν ὀρίζει στό καταφύγιο ἑνὸς ἡσυχαστηρίου, ἀλλά στό στρατόπεδο τῆς κοινωνίας ὡς μάχιμο. Ἐξαίρει τό παράδειγμά του, τὴ μαχητικότητά του στή θεσμικὴ θωράκιση τῆς διωκόμενης Ἐκκλησίας, τὴ δικαίωση, πού εἶναι καί δικαίωση εὐαγγελικῶν ἀρχῶν, μυστικῶν βιωμάτων αὐτοθυσίας πού ἡ Ἐκκλησία μεταφέρει συνεχῶς καί συνεπάγεται ἐκδίωξη τοῦ ἔκνομου στοιχείου ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, ἐξοβελισμό τοῦ αὐταρχικοῦ καί παρὰνομου κοσμικοῦ ἡγέτη ἀπὸ τὴν πολιτεία, ἐνοπλὴ ὀργάνωση, ἀλλά μέ σκοπὸ τὴ σωτηρία τοῦ λαοῦ. Σέ ἕνα αὐστηρὰ νομικὸ ἀλλά καί κλυδωνιζόμενο ὀθωμανικὸ σύστημα ἀναδεικνύει ἔντεχνα τὴν παραβίαση τῶν κανόνων τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Δέν εἶναι ὁ ἥρωάς του μόνον ἕνας «ἀτίθασος Ἀλβανός» φιλοπόλεμος, ἡ τακτικὴ του δέν εἶναι αὐτοσκοπός, ἰδιορρυθμία, ἀλλά «ἀλβανική» ἰδιοσυγκρασία, τὴν ὁποία παραδέχεται ἀκόμη καί στὸν πατριάρχη Γρηγόριο Ε΄, ἔχει ἀντικειμενικὸ σκοπὸ στρατιωτικοῦ τύπου, τὴν εἰρήνευση τῆς κοινωνίας, τὴ σωτηρία τοῦ ποιμνίου τῆς Ἐκκλησίας.

Ἦταν τό τέλος τῆς μυήσεως ὅλης τῆς ζωῆς του, κατὰ Ἰγνάτιο: ὁ ἀτίθασος, «οἰκονομῶν» καί ταυτόχρονα ἀσυμβίβαστος, δημιουργεῖ ἐν γνώσει ἢ ἀγνοίᾳ τοῦ ἕνα πρότυπο, ἕναν ὁδηγὸ γιὰ ἀσφαλῆ ἐνοπλὴ ἀπελευθερωτικὴ ἐπανάσταση!